

ישיבה מס' 10 – 22.2.00 – העדפה מתקנת

דפנה הקר: מוטה ביקש להתנצל. הוא היה בכנס במרוקו ובכוונה הוא קיצר את שהותו שם כדי להגיע היום, אבל פשוט הטיסה שלו אחרה. רות נמצאת ברומא וגם היא מביעה את התנצלותה.

עאדל מנאע: ערב טוב. לאחר ההתנצלויות לגבי אלה שאינם אתנו, אני רוצה לברך את אלה שכן הגיעו מירושלים, מהצפון ומתל-אביב. זה אירוע היסטורי- פעם ראשונה אנחנו מקיימים את הדיון בחיפה. כנראה שנקיים עוד פגישה אחת בנצרת, אבל על זה תבוא עוד הודעה.

הנושא שלנו להערב, שנדחה מהפגישה הקודמת, הוא נושא של העדפה מתקנת. הוא נושא שידוע לכולכם כי קיבלתם שתי גרסאות של חומר כתוב: האחת, המאמר הגדול שמוטה ומישהו נוסף חתומים עליו, והנוסח המקוצר של שני עמודים שיותר מתאים לעניין של ניסוח האמנה. אני רוצה לפתוח ישר בדיון ולקבל הערות, בעיקר כמובן, לגבי הנוסח המקוצר של העדפה מתקנת. אנחנו מתייחסים בעיקר לנוסח המקוצר, אבל אם יש לאנשים מה לומר מעבר לנוסח הזה, זה גם כן אפשרי. אני פותח את הדיון.

יצחק רייטר: אני חושב שהנייר הוא טוב, גם ההקדמה וגם ההצעות לפעולה משלבות פה מגוון של הצעות. הייתי אומר שההערות שלי הן באמת הערות לא מהותיות, אבל הן אולי נוגעות להיבט הצורני של הנייר.

ההערה הראשונה היא שההקדמה של הנייר הזה עוסקת בהעדפה מתקנת באופן כללי, בעוד שההצעות לפעולה עוסקות בעיקר במינוריים בתחום התעסוקה, תעסוקה בשירות המדינה. אני הייתי מציע להוסיף להקדמה הזאת פסקה שאומרת שהקיפוח והיעדר שוויון ההזדמנויות בולטים בתחום התעסוקה בשירות המדינה ובשירות הציבורי בכלל, ואולי לתת את הנתון שהערבים מהווים שני אחוזים או כמה שהם מהווים מתוך כלל עובדי שירות המדינה, ושההצעות לפעולה שמתוארות להלן באות לענות על המצב הזה.

הערה שנייה היא יותר טכנית. הצעות מספר 13 ו-14, אני חושב שגם אותן צריך להעביר לתחום של ייצוג ושיתוף, הנייר הקודם שלנו.

עאדל מנאע: אתה חושב שגם את 13?
יצחק רייטר: לא ברור לי בדיוק מה זה מעניקים מיוחדים ליוזמות תעסוקה.

עאדל מנאע: לנסות לפעול לתיעוש יזום של המגזר הערבי.

יצחק רייטר: ראיתי את הנייר כעוסק בעיקר בשירות הציבורי.

עאדל מנאע: כדי להמריץ את התיעוש במגזר הערבי.

יצחק רייטר: אולי להעביר את זה לתחום אחר. יהיה לנו נייר שעוסק בשוויון

בהקצאת משאבים? יש לנו פרק כזה?

עאדל מנאע: אני כבר לא זוכר מה הם פרטי הנושאים.

דפנה הקר: הדיון על קרקעות היה צריך להיות במסגרת דיון יותר

רחב של הקצאת משאבים אבל אנחנו החלטנו שהוא מספיק גדול כדי

שנתייחס ביום ששי רק לעניין הקרקעות.

עאדל מנאע: זה לא בדיוק משאבים כאן אלא זה דווקא תיעוש.

דפנה הקר: אני חושבת שזה נכנס לכאן בגלל הרצון לומר שזה

צריך להיות יותר מאשר הניתן ליוזמות יהודית.

עאדל מנאע: זה מה שאיזיק מציע. זה לא אומר שכולם צריכים

להסכים לזה.

סמי סמוחה: הטיוטה הזו נראית לי באופן כללי, אבל יש לי

כמה הערות ואתחיל באמת עם מה שאמר איציק. לא ברור לי למה

דווקא מעניקים מיוחדים ליוזמות תעסוקה. למשל, לגבי בתי-ספר, למה דווקא תעסוקה ולא בתי-ספר?

בתי-ספר הערביים, המצב שלהם לא פחות חמור מאשר התעסוקה. הסעיף הזה הוא קצת משונה. אולי זה

צריך להיכנס בסעיף של שוויון ושוויון בתקצוב בכל מיני תחומים, אבל זה לא בהעדפה מתקנת. אם זו

העדפה מתקנת במובן הרחב, צריך להכניס עוד דברים, אבל רק הסעיף הזה, זה נראה קצת משונה.

אני רוצה להתייחס לעמוד הראשון. בפסקה השלישית כתוב: "בנוסף לחלוקה שוויונית יותר של

המשאבים החברתיים, העדפה מתקנת שוברת סטריאוטיפים ומציבה דמויות לחיקוי, השלכות המעצמות

את הקבוצה המופלית לרעה". אני חושב שהמלים "שוברת סטריאוטיפים" לא במקומן. העדפה מתקנת

מחזקת סטריאוטיפים ולא שוברת אותם, לצערנו הרב. זה לא נחוץ. פשוט אפשר להשמיט את זה. זה הצד

השלילי בדבר ופתאום זה הופך להיות חיובי. בואו לא נגזים יתר על המידה.

בהמשך כתוב "שילוב אוכלוסיות מודרות במישורי העשייה החברתיים על-ידי העדפה מתקנת מעשיר את החברה כולה". שוב, אחת ההתנגדויות הקשות להעדפה מתקנת היא שזה לא מעשיר את החברה כי זה חוסם אנשים מוכשרים, נאמר בקבוצת הרוב או בקבוצה הדומיננטית, שלמעשה אתה מקפח אותם. גם זה לא נחוץ ולא צריך את זה.

משפט ההמשך הוא נכון. "הוא מאפשר חשיפה לריבוי חברתי ותרבותי, מגביר את מיצוי פוטנציאל התרומה הגלום בכלל האזרחים". זה בסדר גמור.

במובן הזה שאולי הוא מעשיר את החברה, במובן שזה נותן כבוד לאוכלוסייה.

האלה אספניולי:

כסיכום למה שאתה עכשיו אמרת, זה כן בסופו של דבר מעשיר את החברה.

קריאת ביניים:

המליצה הזאת היא יותר מדי רחבה ומיותרת ולדעתי המשפט אחרי כן הוא יותר קולע ואין צורך בזה. זה מה שאני

סמי סמוחה:

מציע להשמיט.

בעמוד הבא, סעיף 4 למעלה. הסעיף הזה הוא סעיף מאוד גורף, מאוד בעייתי, הוא דורש דיון מעמיק, הוא לא יכול להיות כפי שהוא אלא אם כן מי שכתב אותו התכוון למשהו אחר. הנוסח שבו הוא מתוקן עכשיו, מה זאת אומרת? "לתקן את חוק חובת המכרזים ולהתקין תקנות מתוכו כך שהתקשרויות עם גורמי חוץ על-ידי המדינה בשיעור של מאתיים אלף ש"ח ומעלה תהיינה בתנאי שגורם החוץ נותן ייצוג הולם". בתחום כלשהו? כל מכרז? אין פה שום הגבלה.

בהתחשב במאפייני הגוף הספציפיים.

דפנה הקר:

יש כאן גם סף של כסף.

אליעזר דון-יחיא:

זה ברור שאם זו למשל ישיבה שמתוקצבת, לא

דפנה הקר:

יצפו ממנה לעשות העדפה מתקנת לאזרחים הערביים.

סמי סמוחה:

ואם זה נאמר, חברת אלביט או חברה לתוכנה?

אם היא מקבלת סכומים כאלה מהמדינה, שתעשה.

דפנה הקר:

חברה שיש לה חוזים עם משרד הביטחון? רוב ההיי-טק היום עובדים בשביל משרד הביטחון. אם אתם יודעים את זה

סמי סמוחה:

או לא יודעים, זה המצב.

דפנה הקר:

אם זה פרמטר שמונע את השילוב, זה נכנס בהתחשב במאפייני הגוף הספציפי. הרעיון היה להקים אחרי כן גוף שבאמת יבדוק את זה ושחובת ההוכחה שיש מאפיינים כאלה חלה על המתקשר ולא על האוכלוסייה הערבית. זה דווקא גמיש, אולי גמיש מדי.

עאדל מנאע:

זה מה שהיה בארצות-הברית. כל חברה שמקבלת כסף פדרלי, צריכה להראות תוכנית.

אליעזר דון-יחיא:

אם צריכים להראות תוכנית, עליה להוכיח שהיא לא יכולה הפעם למלא אחר התקנה הזאת.

סמי סמוחה:

אני חושב שזה סעיף גורף וזה לא יהיה פשוט. לדעתי תהיה התנגדות בגופים הממשלתיים שאמורים ליישם את זה.

אני מציע לקבל חוות דעת בקשר לזה כי לא כדאי לבוא עם דברים לא ריאליים שיעוררו התנגדות חריפה. אני פשוט מביא לתשומת לבכם. נראה לי פשוט שהסעיף חזק מאוד.

דפנה הקר:

חוות דעת של מי היית רוצה?

סמי סמוחה:

למשל של נציב שירות המדינה. פשוט לקבל באופן לא פורמלי. לא מדובר בחוות דעת פורמלית אלא פשוט לראות איך הוא

קורא את הסעיף הזה כי הוא זה שיצטרך ליישם את זה. הוא אחד הגורמים שיישמו את הסעיף הזה. או שיש ועדת מכרזים כלל ממשלתית? אני פשוט לא מתמצא.

עאדל מנאע:

יש ועדת מכרזים משרדית. לכל משרד ייעודי יש ועדת מכרזים.

סמי סמוחה:

פשוט לגשש ולראות איך הם היו רואים את הנוסח הזה.

אלה בלפר:

כדאי לבדוק מה קורה, כי הרי יש עוד קבוצות. האם יש חובה כזאת למשל לגבי נשים.

סמי סמוחה:

מכרזים? אני לא מאמין.

אלה בלפר:

אני מדברת על הסעיף הבא.

דפנה הקר:

התקשרות, אין.

סמי סמוחה:

אני לא מאמין שיש את זה לגבי נשים. לכן אני אומר שהעסק הזה מאוד רציני. כאן מדובר על אלפי גופים. חברות

תעשייתיות, כל מיני יזמים. המון גופים. צריך לקבל קצת אינפורמציה. אי-אפשר לשים את זה בלי איזשהו בסיס מידע בקשר לעניין הזה. זה דבר מאוד רציני.

אלה בלפר:
סמי סמוחה:

השאלה מה מפריע לך כאן. זה שזה כולל מדי? מפריע לי שאם הוא גורף מדי, הוא לא ייושם, יעורר התנגדויות ואז הוא לא ריאלי. כל העסק הזה ממילא יהיה קשה להעביר אותו, אז אנחנו הולכים עוד עם משהו שיעורר אנטגוניזם?

דפנה הקר:

ביקשנו חוות דעת מיצחק גל-נור אבל הוא לא התפנה לזה. באמת חשבנו שצריך לשמוע מעוד מישהו.

יצחק רייטר:

אני חושב שיצחק גל-נור הוא באמת האיש המתאים. אנחנו מחפשים פריצת דרך, אנחנו לא רוצים לפנות לגורמים שבעצם הם מקיימים את יחסי הכוחות הקיימים היום.

אליעזר דון-יחיא:

השאלה היא האם אנחנו מעוניינים בהצהרות יפות כוללניות או בדברים שיש סיכוי ממשי באמת לממש אותם. אם אתה הולך יותר מדי רחוק, אתה גם מחמיץ את מה שכן אפשר לבצע.

עאדל מנאע:

אני רוצה לנסות לעשות סדר. בהחלט אפשר להתייחס לנקודות שמועלות, אבל אם אנחנו אומרים דברים כלליים, אז שהדיון יהיה דיון מסודר, כל אחד יגיע תורו ואז הוא יאמר את הדברים שיש לו לומר בצורה מסודרת.

סמי סמוחה:

לגבי סעיף 4. אני אישית לא מתנגד לזה. אני אומר שהסעיף הזה נראה לי גורף מאוד. כדי לבסס אותו צריך מידע לגבי הגופים שנכנסים, שעליהם תהיה החובה. לקבל קצת מידע- על איזה גופים מדובר ועל מה אנחנו מדברים, ולגשש בשטח – כמו באמצעות פרופסור גל-נור או אנשים אחרים שיכולים לתת לנו תחושה לגבי המשמעות של זה. חשוב גם להשוות את זה למדיניות לגבי נשים. אני כן הייתי משווה. אני רוצה לדעת מה זה אומר.

לגבי סעיף 6. סעיף 6, לא רק שהוא לא גורף אלא שהוא ספציפי מדי. למה סעיף 6 פתאום, כי זה באוניברסיטאות. למשל, כאן כתוב לעודד, למה לעודד? למה במקומות האחרים אין לעודד למשל?

דפנה הקר:

כי פרופסור קרמניצר נבהל.

סמי סמוחה:

הוא לא נבהל מסעיף 4 אבל הוא נבהל מסעיף 6. האוניברסיטאות לא ירצו את זה. אחר-כך, יש שילוב סטודנטים ויש

עובדי מינהל, אבל אין כאן מרצים.

עאדל מנאע:

זו הערה שגם אני רשמתי אותה. לדעתי דווקא שם צריך לעשות ואפשר לעשות הרבה יותר ממה שעושים. הטענה שזאת אקדמיה וששם אין אפליה, אני מתנגד לה ואני חושב שזו טענה שלא במקומה. גם באוניברסיטאות יש אפליה על-בסיס לאומי ועל-בסיס פוליטי ולא רק על-בסיס של מקצועיות.

דפנה הקר:

אני חושבת שהטענה היא בשם החופש האקדמי או משהו דומה.

יצחק רייטר:

בשם המצוינות האקדמית.

עאדל מנאע:

אנחנו יודעים איך עובדות הוועדות, מי מביא את מי ומי מכיר את מי.

האלה אספניולי:

יש בזה נימה גזענית, אין מרצים ערבים שיכולים להיות מצוינים?

סמי סמוחה:

כמובן, גם בסעיף 6 אין אכיפה, אין פה שיניים, אין פה שום דבר. לא כתוב כלום אלא רק כתוב לעודד.

סעיף 7, בתת-סעיף הראשון שלו: "יש להעניק לראש היחידה סמכות של הטלת וטו על מינויים בשירות המדינה עד לשקילתם של מועמדים ערבים מתאימים". זו סמכות מאוד רצינית, לתת זכות וטו. גם את זה צריך לשקול היטב, את המשמעות של העניין הזה, שיינתן זכות וטו לאדם בגלל שהמועמד הוא ערבי ולא שקלו את זה. רבותיי, עוברים מקיצוניות לקיצוניות. זה שוב נראה לי כאן גורף מדי. זה נראה לי סעיף מאוד גורף שצריך גם אותו לשקול מחדש.

לגבי 13, כבר הערתי. גם לגבי סעיף 14. צריך אולי להכניס אותם למסגרת אחרת, של שוויון או שוויון בתקצוב או דברים כאלה, ולהשאיר את זה לכוח אדם, למשל. למעשה להתייחס להעדפה מתקנת של נשים ואחר-כך להעדפה מתקנת או שוויון בתקצוב, כי אלה דברים קצת שונים.

דוד קרצ'מר:

אני חושש שאנחנו מיד ירדנו לפרטים ולא דיברנו על העיקרון. סמי כבר התחיל בהערה המתייחסת לעיקרון כאשר הוא העיר שהאפליה המתקנת איננה שוברת סטריאוטיפים אלא לפעמים מנציחה סטריאוטיפים או אפילו מחזקת אותם. אני חושב שלפני שאנחנו ניגשים לניתוח הנייר הזה אנחנו צריכים לנקוט עמדה עקרונית, משום שאין ספק בכך שאפליה מתקנת יכולה גם להיות חרב פיפיות, בעניין הזה שכל מועמד ערבי שיתקבל לאיזושהי משרה בגלל כישוריו, מיד יגידו שהוא התקבל אך ורק בגלל העדפה מתקנת, ולדבר הזה יש מחיר כבד. גם היום בארצות-הברית יש כאלה, ולא דווקא אנשים מהרוב השולט שם, שחושבים שההעדפה המתקנת שם הייתה בבחינת אסון בעניין הזה. אני מציע קודם כל לקיים דיון בשאלה הזאת ואחר-כך אנחנו יכולים – אם אנחנו מחליטים שהולכים למהלך הזה – לבדוק איך מיישמים. גם אם אנחנו הולכים למהלך הזה, אני לא חושב שאפשר ללכת עם בולדוזר כזה. אני חושב שאנחנו צריכים לנסות בצורה הרבה

יותר עדינה לראות מה הם התחומים בהם אפשר ללכת ורצוי ללכת, בלי כל החששות והעלויות שעשויות להיות לכך.

עאדל מנאע:

סליחה שאני מתפרץ ולוקח לעצמי את זכות

הדיבור, אבל אני בדיוק רציתי להיכנס לתחום הזה. יש לי ספקות בנושא

התפיסה הכוללת של העדפה מתקנת, דווקא מכיוונים אחרים ולא מהכיוון הזה שאתה העלית אותו. אני רוצה להוסיף למה שאמרת לגבי הספק הזה, ולשאול עד כמה אפליה מתקנת באמת מתקנת או לפעמים משמרת ומקבעת סטריאוטיפים ולא פותרת בעיות.

בדרך כלל משווים עם ארצות-הברית בכל מיני תחומים – מרב-תרבותיות לפוסט מודרניזם וכל מיני תחומים אחרים. לוקחים דוגמאות מארצות-הברית ובאים ומנסים ליישם את זה בישראל. יש מרכזים ויש פרופסורים שעושים את זה ויש כל מיני אנשים שמתעסקים בזה. גם בתחום הזה השאלה הראשונה שלנו היא האם אפשר, האם זה ריאלי. הרי סמי דיבר על משהו ריאלי, על סעיף זה או סעיף אחר, אם הוא ריאלי, האם זה בכלל ריאלי שבמדינת ישראל תהיה העדפה מתקנת לערבים בישראל, ואני לא מדבר על לעג לרש כמו לבוא ולקחת שמונים אנשים ולהעסיק אותם במשרדי ממשלה. זאת לא העדפה מתקנת. זו דרך של חוסר פתרון בעיות יותר מאשר פתרון בעיות, אם זה נשאר באותם 180, או 160, או 80 אנשים שקיבלו אותם למשרדי ממשלה, כשרובם לא חדשים ולא מדובר על העלאות בדרגה של מפקחים ואיציק מכיר את הנושא הזה יותר טוב ממני.

השאלה היא, במדינה שאין בה שוויון בסיסי, שיש בה אפליה מבנית, האם אפשר בכלל לדבר על העדפה מתקנת כשאינן לך את השוויון קודם כל? זאת אומרת, העדפה מתקנת באה כדרגה מעל לשוויון. כך אני תופס את זה. אם יש לך אפליה בסיסית ממוסדת, האם אתה מתגבר על האפליה שנמשכת על-ידי זה שאתה בא ואתה בונה קומה כאשר הקומה שמתחתיה היא למעשה ריקה, על עמודים שיכולים ליפול? השאלה היא אם במקרה כזה אנחנו לא באים ועוזרים לשיטה להמשיך ויתרה מזאת.

אם תשאל בציבור הישראלי – ושוב, זה לגבי הריאלי, וסמי מדי פעם היה מזכיר לנו מה הציבור הישראלי חושב – האם אתם יודעים שיש אפליה של ערבים בישראל? ששים או שבעים אחוז עונים כן. האם אתם חושבים שזה מוצדק ולגיטימי? אנשים אומרים כן, צריך להמשיך בזה. זאת אומרת, הציבור, המדינה, המוסדות הציוניים והאחרים כולם חושבים שזו מדינה ציונית יהודית ולכן זה לגיטימי לתת ליהודים יותר ולערבים פחות.

אם זוהי התפיסה גם של קברניטי המדינה, של האליטות ושל הציבור הרחב, השאלה במצב כזה היא האם אנחנו לא צריכים להתחיל קודם כל בעניין השוויון, לבסס על השוויון, ורק אחרי זה לנסות להתחיל בהעדפה מתקנת. פשוט כי כך לא בונים מבנה יציב אלא להפך, זה עלול להביא לתוצאה הפוכה.

אם הציבור חושב שלא מגיע לערבים שוויון, אז הוא יחשוב שמגיע להם העדפה מתקנת? מגיע להם יותר ממה שמגיע ליהודים? איזו ממשלה באמת תעשה דבר כזה בצורה רצינית? שוב, אני לא מדבר על עלה תאנה שמכסה על האפליה- כשבאים ואומרים: הנה, נתנו מאתיים תפקידים לערבים במשרדי הממשלה, נתנו השנה במשרד החינוך מאתיים מיליון לבניית בתי-ספר ובתי-ספר יהודים קיבלו השנה פחות לבנייה כי נתנו לערבים. זאת אומרת, אם זה נשאר נקודתי בשניים-שלושה מקומות כאלה ולמעשה השיטה ממשיכה לעבוד, השיטה של האפליה המבנית המוסדית שקיימת במדינה הזאת, אז השאלה היא אם בכלל כל הדיון הזה על העדפה מתקנת הוא דיון ששווה את הנייר עליו אנחנו כותבים את המסמך הזה. האם אנחנו לא צריכים, לפני שמדברים על העדפה מתקנת, בפתיחה שמדברת כאן באמת על כל הדברים היפים האלה, על העדפה מתקנת ומטרותיה, לומר בצורה מפורשת שזה צריך לבוא אחרי, או יחד עם לפחות, ביטול כל האפליה הממוסדות.

באחת הפגישות הקודמות כשדובר על העדפה מתקנת, אחמד אמר שהעדפה מתקנת יכולה להיות למעשה שימור המצב הקיים בזה שאתה מתעלם מהצרכים הרחבים של הציבור- מהתשתיות, מהשוויון האמיתי בזכויות או בהזדמנויות. אתה בא ובוחר לך קבוצות, נגיד של אקדמאים וקבוצות של יזמים כלכליים, ואתה עושה להם קואופטציה. אתה נותן להם קצת יותר, ועל פניו נראה שהנה, המדינה מיטיבה עם הערבים. כמו שהיום אמנון רובינשטיין בוחר שתי נקודות - שוויון בקצבאות ילדים וקצת כסף לחינוך שהוא ואחרים נתנו בזמנו לערבים – וכבר נהיה שוויון מלא לערבים בזמן האחרון. הוא טוען: הנה, הערבים ממש משיגים שוויון בישראל; והוא ממש מתעלם מכל האפליות המבניות המוסדיות שקיימות במדינה הזאת. הוא מטיל את האשמה בזה שהערבים היום לא משיגים יותר שוויון בגלל שהמנהיגים שלהם הם יותר קיצוניים. זו הסיבה שעכשיו הם לא כל כך משיגים שוויון בצורה טובה יותר.

לדעתי צריך להתחיל בשאלות הבסיסיות האלה לפני שאנחנו מתקדמים, וזה בהחלט בהמשך לדבריו שאמר דיב. בדברים שאמרת כבר נתתי למעשה חלק מהתשובות או את כיוון החשיבה שלי, אבל זה בהחלט דיון עקרוני חשוב שצריך לעשות אותו לפני שאנחנו נכנסים לדיון בסעיף 4 או 7 או 14. אלה הם כבר הפרטים, שאפשר להתייחס אליהם לאחר שקודם כל מבררים את העניין העקרוני, אם בכלל צריך לעשות או צריך לעשות משהו אחר, ואם כן צריך להחליט על העדפה מתקנת, אז איך עושים את זה בצורה שזה ישרת את המטרה ולא תהיה תוצאה הפוכה מבחינת המטרה של הערבים בישראל.

אלה בלפר:

אני בעד העדפה מתקנת ויש לי כאן שתי נקודות.

זו באמת חרב פיפיות וזה באמת מחזק סטריאוטיפים, לפעמים כן

ולפעמים לא, אבל יש שני דברים לגבי העדפה מתקנת. העדפה מתקנת תמיד באה, כשהיא באה, כנגד דעת הקהל. כשדעת הקהל טובה, לא צריך העדפה מתקנת.

דבר שני. העדפה מתקנת לא באה על-בסיס של שוויון אלא היא באה כשאין שוויון וזוהי אחת הדרכים אל השוויון.

עאדל מנאע:

לגלי, חוקי.

אלה בלפר:

כן. כי השאלה החוקית היא איך אתה פורץ את המעגל הסגור של היעדר שוויון. הדרך להגיע לשוויון כשיש פער כל כך גדול במציאות, זה באמת למשוך את זה אל הקצה השני. זו נקודה אחת.

הנקודה השנייה, זו דעת הקהל בישראל שלפיה זה שאין שוויון זה טוב- הרי יש כל מיני נקודות ומחקרים אבל השטח הוא יותר אפור ממה שאתה מציג. בשטח היותר אפור, אלה שמתנגדים להעדפה מתקנת – גם ינגדו לשוויון. אלה שלא מתנגדים לשוויון – גם לא יתנגדו להעדפה מתקנת. העדפה מתקנת היא דרך לשוויון והיא באמת צריכה לבוא מלמעלה, לא מה- Grass Roots של החברה הישראלית. אני חושבת שזה כל הסיפור שלנו פה. לא להאזין לדעת הקהל ולומר איך חושב היהודי ברחוב על הערבי.

יצחק רייטר:

מה זה למעלה? מהממשלה למשל?

אלה בלפר:

בדיוק. עכשיו אני מגיעה לנקודה השנייה של "הלמעלה" והתשתיות. אתה כבר פעם אמרת את זה ואני חושבת שאתה צודק מאוד, יש כאן בעיה מאוד גדולה של קואופטציה או זריקת איזושהי עצם לאליטות, וכל המסות הגדולות של הרחוב נשארות מנוכרות ולא משופרות. אתה צודק. לכן צריך העדפה מתקנת בצד אחד של התמונה וגם בצד השני של התמונה, של התשתיות. אבל יש גם סכנה מאוד גדולה בחשש שלך מהעדפה מתקנת. מדוע? כי בקהל הערבי, כמו בכל קהל בעולם, יש קבוצה גדולה של אנשים שהם חסומים לא בגלל שנקודת המוצא שלהם היא נחותה ובגלל שאין להם כישורים ובגלל שהם לא יכולים אלא להפך, יש להם הכל, אבל התקרה היא תקרה של זכוכית. צריכים לדאוג לא רק להמון אלא גם לאותן אליטות שתקרת הזכוכית היא מעל ראשם. למציאות הזאת יש גם דינמיקה פנימית. באמת יש לה כוח של כדור שלג. ככל שרואים יותר את הערבי המצליח, גם הסטריאוטיפ נשבר יותר.

זאת אומרת, מה שאני הייתי מציעה לאור החשש, זה לבסס את ההעדפה המתקנת על מכסה של זמן. זאת לא העדפה מתקנת לעולם ועד. העדפה מתקנת לעשור, העדפה מתקנת לחומש. כשהשיטה של האפליה הממוסדת עובדת?

עאדל מנאע:

אלה בלפר:

לא. העדפה מתקנת היא סעיף אחד. אנחנו עומדים לדבר על הרבה דברים, אז העדפה מתקנת היא סעיף אחד. בגלל זה שיש

אפליה ממוסדת צריכים להרים ידיים? כדי לנגוס באפליה הממוסדת, מתחילים לשבור אבנים. ההעדפה המתקנת היא אחת האבנים האלה והיא דווקא אמצעי לשוויון.

אליעזר דון יחיא:

השאלה היא מהי באמת העדפה מתקנת. אני אקח כדוגמה את העניין שיותר קרוב לי ולכולנו, עניין האוניברסיטאות. אני מבין שהעדפה מתקנת וכניסה לאוניברסיטאות זה שאם ישנם שני סטודנטים, יהודי וערבי, ולמרות שהכישורים של היהודי שווים או עולים על זה של הערבי, תקבל את הסטודנט הערבי. אני חושב שזאת העדפה מתקנת. לא? אני חושב שכאן יכולה להיות בעיה כי זה לא עניין של שוויון.

ראסם תמאיסי:

לטעמי העדפה מתקנת היא פתיחת הזדמנויות באופן שווה לכל מסלולי המוביליות.

אליעזר דון-יחיא:

זאת לא העדפה מתקנת אלא זה שוויון. אם אתה אומר שאם יש סטודנט ערבי שמבחינת הציונים שלו, מבחינת כישוריו

האחרים, הוא עדיף על הסטודנט היהודי ותקבל אותו, זו לא העדפה מתקנת, זאת מניעה של קיפוח ושל אפליה. כך אני חושב.

דוד קרצ'מר:

יש שתי צורות של העדפה מתקנת. אם ניקח את צורת ההעדפה המתקנת היום בחוק לגבי נשים ומינוריים, אז הבסיס הוא שאם יש שני אנשים עם כישורים שווים, חייבים להעדיף את החלש שזה במקרה הזה האישה. זה סוג של העדפה מתקנת. יש סוג אחר של העדפה מתקנת, למשל כשאתה קובע מכסות. זה היה המקרה המפורסם של בקי בקליפורניה. לדוגמא, כשאתה אומר שבבית-הספר לרפואה אתה חייב לקבל עשרה ערבים.

אליעזר דון-יחיא:

בדיוק לכן אני חושב שצריך להבהיר ולהגדיר למה אנחנו מתכוונים בהעדפה מתקנת. אם העדפה מתקנת זה כפי שאתה

הגדרת באפשרות הראשונה, אז כאשר יש לפנינו סטודנט יהודי וסטודנט ערבי ופחות או יותר הציונים שלהם, ההישגים שלהם שווים, אנחנו נעדיף את הסטודנט הערבי. מדוע? מכיוון שמלכתחילה הוא נתקל בקשיים ומחסומים ואנחנו באמת רוצים לעודד כאן. אבל אם תאמר שיש כאן עניין של מכסה, אז תהיה לך בעיה. ראשית, מכיוון שאז זה מאוד יזין סטריאוטיפים לגבי ערבים; שנית, יכול להיות אפילו שתהיה לך בעיה משפטית. אני לא בטוח שבג"ץ ישיר דבר כזה. נאמר שסטודנט יהודי, שהציונים שלו עולים על הציונים של הסטודנט הערבי, יידחה וייפנה לבג"ץ ויגיד: מה זאת אומרת, כאן אני הופלתי לרעה ולא מעניינת אותי המדיניות הגבוהה וכולי, אני לא בטוח שבג"ץ לא יענה לעתירתו כשם שגם בית-המשפט העליון בארצות-הברית, כמו שאני מבין, פסל את ההעדפה המתקנת. זאת אומרת, העניין הוא לא לגמרי פשוט.

האלה אספניולי:

אני הייתי דיקן סטודנטים במשך שלוש וחצי שנים ועשיתי העדפה מתקנת ליהודים שבאו מהפריפריה. שמעו על זה יהודים

אחרים ואמרו שהם ייפנו לבג"ץ; הם בדקו וראו שאין להם קייס, שאם הם ייפנו לבג"ץ, הם לא יצליחו. זאת אומרת, זה לא כל כך פשוט לסכל העדפה מתקנת ולומר שזה לא חוקי. זה המשפטנים יגידו.

דוד קרצ'מר: הבעיה היא הפוכה, שאי-אפשר לפנות לבג"ץ כדי לקדם את עקרון השוויון.

ראסם תמאיסי: בג"ץ אצלנו הוא ריאקציונר, הוא לא מתערב בנושאים של שוויון. אז אם אתה רוצה להעדיף, בבקשה.

אליעזר דון-יחיא: אמנם אנחנו מדברים על עיקרון אבל בכל-זאת אני רוצה לדבר על פרט שאולי הוא בעל משמעות עקרונית. למשל, לגבי

אוניברסיטאות. אני כן הייתי בעד העדפה מתקנת לגבי אלה שלא הוזכרו כאן, שהם מרצים באקדמיה. הרי אין לך קני מידה ברורים לקבלה של מרצה פלוני, מרצה אלמוני. אנחנו יודעים שכאן זה באמת הרבה פעמים לאו דווקא עניין של כישורים אלא של קשרים. באופן טבעי למועמד יהודי לקבלה לאקדמיה, יש יותר קשרים מאשר למועמד ערבי. כאן דווקא כן הייתי בעד העדפה מתקנת, אולי יותר מאשר לגבי סטודנטים, כי זה באמת יכול ליצור התמרמרות רבה בקרב מועמדים שלא יתקבלו וזה יכול להיות יותר בעייתי, אני חושב. גם לגבי אנשי מינהלה. כשמדובר באנשי מינהלה, כאשר מקבלים אותם, ודאי לא בדרג הבכיר ביותר, אני חושב שיש מקום להעדפה מתקנת. לגבי סטודנטים זה בעייתי.

אני חושב שככלל אנחנו צריכים לבדוק לגבי כל דבר ודבר האם לא יהיה כאן בומרנג. זאת אומרת, האם במקום לתקן אנחנו נזיק יותר. העניין הוא מאוד מורכב ואני לא חושב שיש כאן אפשרות לדבר באופן כללי. זה תלוי באיזה תחום, באיזה נושא, באיזה עניין.

עאדל מנאע: אני בכל-זאת רוצה לבקש שבסבב הראשון הזה נתמקד בעניין העקרוני ואחר-כך ניכנס לפרטים, למרות שאליעזר

התחיל בפרטים והגיע לעקרון.

אליעזר דון-יחיא: רציתי להעלות את השאלה האם העדפה מתקנת זה טוב או לא. מבחינתי לפחות, אני לא חושב שאפשר לדבר כאן במונחים כוללניים עקרוניים. אני חושב שישנם תחומים מסוימים שבהם העדפה מתקנת היא טובה, היא נחוצה, היא מועילה, ישנם תחומים אחרים שהיא לא, או שהיא מיותרת או שהיא מזיקה. לכן קשה לי מאוד לנקוט כאן איזשהו קו כוללני.

האלה אספניולי: רציתי להתייחס לעניין ההגדרות. לטעמי העדפה מתקנת זה יותר מייצוג הולם. כשקראתי את הדף הזה הרגשתי שאנחנו

מדברים על אותו דף של ייצוג ושותפות. לדעתי, העדפה מתקנת באה לסגירת פערים ולהשגת שוויון. אי-אפשר להשיג שוויון, אפילו אם אתה אומר שעכשיו תתייחסו אלינו באופן שוויוני. יש כל כך הרבה פערים כך שזה יימשך הרבה שנים. לטעמי, לסגור פערים אפשר רק על-ידי העדפה מתקנת ועל-ידי מתן מכסות יותר ממה שמגיע. למשל, אתה התייחסת לעניין הבינוי במשרד החינוך. מה שעשו לפני שנתיים-שלוש-זה באמת במקום לתת לבתי-הספר הערביים מכסה של עשרים אחוז מתקציב הבינוי, נתנו מכסה של שלושים אחוז, כי ידוע שיש פערים גדולים. בכדי לסגור את הפערים נהגו בשנה אחת העדפה מתקנת.

אליעזר דון-יחיא: זאת לא העדפה מתקנת. זה ליצור שוויון.

האלה אספניולי: זה תלוי בהגדרה. לטעמי זו העדפה מתקנת שהיא יותר מייצוג הולם. לכן גם אני סימנתי את המילה ייצוג הולם כמילה

שלא כל כך מתאימה להעדפה מתקנת לפי דעתי.

לגבי כל הנושא של השוויון והאפליה הממוסדת- אולי הייתי לוקחת את ההערה של יצחק בהתחלה, שבעצם הפריעה לי, וכותבת בהקדמה שהאפליה בולטת בתעסוקה. זו ממש הערה שהפריעה לי כי אנחנו כאילו ממקדים אפליה בתחום אחד בעוד שאנחנו יודעים שיש אפליה ממוסדת בכל התחומים. אולי הייתי מציינת בהתחלה שיש אפליה ממוסדת בכל התחומים. המטרה היא לנגח את האפליה הזו ולהגיע לשוויון, אבל היות ואי-אפשר לסגור את כל הפערים, אפילו אם נוהגים מדיניות שוויונית, הרי יש פער שהוא מצטבר. אני בעד העדפה מתקנת שבאה למען סגירת פערים. בזה אני חושבת שאני לא מסכימה עם עאדל, שאנחנו רוצים שוויון. אולי תסביר לי, כי אני לא הצלחתי להבין איך אפשר באמת להשיג שוויון כשיש לנו פערים מצטברים במשך כל כך הרבה שנים.

ראסם תמאיסי: אני חשבתי על המסמך וגם על הכלים, כי יש הרבה כלים שעל חלקם נדע ונסכים אולם על חלקם לא נדע. אני בעד

אפליה מתקנת של קביעת מכסות שמאפשרת השגת שוויון בכל המוסדות. זאת אומרת שמחששות כאן וחששות כאן, אם יקבלו היהודים במקום הזה או לא יקבלו, לא איכפת לי. הולכים על העיקרון, עיקרון שאומר שהאוכלוסייה הערבית היא שותפה בכל מהלכי החיים, אפילו בנושאים הביטחוניים. לפעמים אומרים לנו: אם יהיו התקפות מעיראק, אתם תתגוננו? מצרפת, תתגוננו? אז מה? אני אסבול מזה. אם אני אהיה שותף, אני אהיה אחראי. אם אני לא שותף, אז אני לא אהיה אחראי ואז תהיה כל הסלקטיביות, שדיבר עליה עאדל- נושא של אפליה מוסדת, אפליה מבנית, בגלל שזה קשור לביטחון, או שזה קשור לרבנות הראשית וכולי, ואז לא יודעים איפה הגבול.

צריכים להתוות עיקרון, לומר שהערבים הם חלק מהמדינה, חלק מהנוף התרבותי שלה, חלק מהמבנה הכלכלי שלה והיום הם לא מגיעים לשוויון כתוצאה מתהליך היסטורי שמדינת ישראל יצרה אותו, והגיע הזמן אחרי תקופה מסוימת לאפשר להם להיכנס על-ידי קביעת מכסות.

עובדה, כשמדינת ישראל רצתה לקלוט את העולים באוניברסיטאות, היא לא הסתכלה על המצוינות אלא על האפשרות ובנתה מנגנונים שאיפשרו את קליטתם. יושב כאן צוות אנשים שחושבים שהמטרה שלהם היא לפתור או להציע כיוונים לצמצום השסע היהודי-ערבי. זו המטרה, אנחנו מציעים לאלה שרוצים לקבל החלטות. אם אתם רוצים לצמצם את השסע הזה, בנושא של שותפות, אז אין לכם ברירה אלא ללכת לכיוון של העדפה מתקנת לאוכלוסייה הערבית שהיום נמצאת באפליה שהן גם מבניות, גם מוסדיות, גם כלכליות.

אם אנחנו מקבלים את העיקרון הזה, שמקובל על כל חברי הצוות, אז עלינו לבחון דוגמאות שיצביעו עבור מקבל החלטות על התחומים שהוא יכול לפעול בהם מיד. אנחנו לא יודעים מה יצמח אחרי שנתיים, בינתיים אנחנו פשוט לא יודעים, אז אנחנו אומרים שבתחומים האלו צריך להתחיל. כאשר הדבר הזה יאפשר פתיחת הזדמנויות לערבים, כמובן תיווצר דינמיקה משלה של שותפות, ואנחנו מכירים את זה כאן וכאן.

השאלה שהועלתה על החשש הזה - אם יהודי יתמודד מול ערבי, אם הוא יותר טוב או לא - אני מכיר הרבה ערבים שנחסמו בגלל היותם ערבים ולא בגלל היכולת שלהם. אני מאמין שאם הערבים רואים הזדמנויות פתוחות, הם אכן יתחילו להתאמץ. כי היום הם לא מתאמצים מספיק כדי להגיע להישגים, כדי שהם יתחרו על משאבים. אני חסום מלהיות מנכ"ל, אז למה לי לחשוב להיות מנכ"ל? אני יודע שעמיתים שלי, אפילו פחותים ממני, הם היום מנכ"לים ברשות הפלשתינית שהולכת להיות מדינה, אפילו שרים. אני יודע. אין סיכוי שאני אגיע לזה, כי אני יודע מלכתחילה שאין לי סיכוי להגיע, אז למה לי לחלום אפילו? אבל כאשר הדברים האלה פתוחים בפניי ואני יודע שאני מוכשר להיות סמנכ"ל במשרד הפנים או מנכ"ל במשרד הפנים, אז כמובן שאני אנסה.

אפליה מתקנת מקובלת עלי. לא באופן סלקטיבי אלא באופן כולל והמטרה של אפליה מתקנת היא להגיע לשוויוניות ולהזדמנויות שוות.

כאמל ריאן: אני נהנה לשמוע את הדיון האקדמי הזה, אבל בשטח זה אחרת. עוד מעט נחגוג עשר שנים לוועדת סוארי שדיברה על השוואת התקציבים של הרשויות. שם לא מדברים על אפליה מתקנת אלא שם החליטו לעשות שוויון בין ערבים ויהודים לגבי תמיכה ברשויות המקומיות לפי גולגולת.

למרות שרבין זיכרונו לברכה התערב, וכך עשו כל שרי הפנים שבאמת הכריזו שהם רוצים לאמץ את מסקנות הוועדה וליישם אותה, דבר לא קרה. מה שמגיע למגזר הערבי מהמכסה שקבע סוארי, הוא 71 אחוזים, לעומת 91 אחוז במגזר היהודי שמופלה לטובה, שיחסית לא סובל מגירעונות, שהוא לא מקופח. בכל-זאת לא הגענו לשוויון.

עאדל מנאע: זה נשמע יותר טוב מהמציאות, ה-71 אחוזים וה-91 אחוזים, כי האפליה בתמיכת משרדי הממשלה או הממשלה, ברשויות המקומיות הערביות, היא עדיין יותר מאשר כפולה.

כאמל ריאן: אני מדבר על תקציב רגיל.

עאדל מנאע: גם אני מדבר על תקציב רגיל.

כאמל ריאן: אני מדבר על מענק איזון. לא מדובר בהכנסות

עצמאיות, לא מדובר על הכנסות מאגרות אלא על מענק איזון ממשלתי שהוא החלק החשוב לגבי הרשויות המקומיות.

לנו נחוצה העדפה מתקנת. אז אנחנו עכשיו נדאג אם יהיה סטריאוטיפ ויגידו שאנחנו משאירים את הפער בין היהודים לערבים ובין קבוצה זו או אחרת? הרי המצב כל כך קשה, שיהיה לעוד כמה שנים עוד סטריאוטיפ.

אליעזר דון-יחיא: מה שאתה אומר זאת לא אפליה מתקנת אלא זה שוויון.

כאמל ריאן: אני אומר שלנו קשה להגיע לשוויון בלי אפליה

מתקנת. אני אתן לך את הסיפור של נציב מס הכנסה. במקרה הייתי אצלו לפני שבוע. יש בחור ערבי בשם אוסקר אבו-רזק שהוא מרצה באוניברסיטאות, כותב ספרים, ולפי כל הקריטריונים אמור להיות הנציב היום. היום הוא סגן הנציב. מי שהיה מתחתיו חמש שנים בפתח-תקווה פקיד שומה, הוא היום הנציב, קפלן. הוא התקבל בלי העדפה מתקנת ובלי להגיד: כן, אני רוצה את זה; והוא לעולם לא יהיה הנציב. היינו בוועדת הפנים בשתי ישיבות, אחת אחרי השנייה. סך כל תקציב משרד הדתות ידוע - פחות משני אחוז, 1.8%. יושב שר הדתות עם המנכ"ל שלו ואומר: נתתי לכם, נתתי לכם. הגדיל ב-700 אלף שקל את ההקצבה לבתי-הדין. זה היה סיפור.

לפני שאנחנו ניישם את הדברים האלה, יש עניין רציני שהוא דעת הקהל היהודי. בלי שדעת הקהל היהודי תקלוט שהיא גם תעזור בקבלת העדפה מתקנת כתוכנית חירום, תוכנית חירום לכמה שנים, אני חושב שלעולם לא נגיע לשוויון. כי כמו שאנחנו רצים, גם המגזר היהודי רץ, ולעולם האפליה תהיה בין שני הגושים.

אחמד סעדי: הצבענו על שני סוגים של אפליה מתקנת ולדעתי

יש סוג שלישי, והוא הסוג החשוב ביותר ושם הייתי רוצה לראות את ההעדפה המתקנת לגבי הערבים, והוא העדפה מתקנת על-ידי הכשרה. למשל, באוניברסיטת חיפה היו פעם כל מיני קורסים ותמריצים כספיים כדי לקלוט סטודנטים מעירות הפיתוח באוניברסיטה בחיפה. גם

בארצות-הברית היו תוכניות כאלה- לקחת תלמידים עוד מכיתה י"א ולהכשיר אותם להיכנס לפקולטות החשובות באוניברסיטאות. זו לא מכסה מצד אחד ומצד שני זאת לא אפליה נגד אנשים מקבוצת הרוב, אלא פשוט סוג נוסף של העדפה מתקנת, כאשר העדפה המתקנת מתרחשת לא בתחום התוצאה או בתחום המבחן אלא עוד בזמן התהליך. על-ידי כך שאתה מכשיר אנשים. אם נדבר למשל על כל הנושא של יזמות, שהוא מאוד חשוב והזכרנו אותו, אז מאוד חשוב להגיד שהכפרים הערביים יקבלו מעמד מסוים. אבל גם מאוד חשוב, למשל, להקים שם תשתיות כדי שהיזום יבוא לשם. הרי יש בכמה ישובים ערביים אזורי תעשייה ואנחנו יודעים מה עושים שם – כלום. יש בסחנין, למשל, אבל איזו תעשייה קמה? אם אין לך כביש ראשי, אם אין מערכת ביוב, אם אין חשמל, איזה יזם יבוא?

אני אומר שהעדפה מתקנת צריכה להתמקד במיוחד בתחום התהליך, בזמן התהליך ולא רק כאשר באים למבחן.

סמי סמוחה:

אני רוצה לומר שמהסקרים שעשיתי, ערביי ישראל לא בעד אפליה מתקנת. הציבור הערבי בישראל במפורש לא תומך באפליה המתקנת, הוא תומך בביטול האפליה. כשאתה בודק מה הם רוצים, במפורש הם רוצים שיהיה שוויון הזדמנויות, שהערבי יוכל להתחרות על-בסיס שווה עם היהודי ושלא יפלו אותו לרעה. זה מובן מאילו כאשר במצב שבו ישנה אפליה כל כך ניכרת, המיעוט קודם כל רוצה לבטל את האפליה. הוא אפילו לא חושב שיעדיפו אותו לטובה. זה פשוט נראה לוקסוס וגם מיותר. למעשה מה שקורה, אם אתה לא מבטל את האפליה, אז מה אתה עושה? אתה נותן פיצוי קל על-ידי אפליה מתקנת ואתה ממשיך לייצר כל הזמן אפליה.

עאדל מנאע:

אם כן, אתה מסכים אתי. כן, אני מחזק את דבריך. במצב שבו המיעוט מופלה לרעה בצורה מובהקת כמו בישראל, גם על-בסיס אישי וגם על-בסיס קולקטיבי, גם אם נניח שאתה מבטל את האפליה, עדיין יש בעיה שהערבים לא יוכלו להתחרות על בסיס שווה עם היהודים. כי אתה לא מייצר מספיק הכשרה של אנשים שיוכלו להתחרות. זו הבעיה. גם אם אתה אומר: אני מבטל את כל האפליות עכשיו, מעכשיו באמת רק לפי כישורים, עדיין לערבי יש פחות סיכויים להגיע כי הוא מופלה לרעה בהכשרה שלו לתפקידים שונים. זה המצב.

עאדל מנאע:

זה שאין הכשרה, זו תוצאה של אפליה. נכון. לכן צריך לבטל את האפליה ולא לתת העדפה מתקנת.

סמי סמוחה:

כשמדברים על העדפה מתקנת אני מבקש להבחין: העדפה מתקנת זה לא לתקצב גופים. בהעדפה מתקנת אתה מעדיף בני אדם, אתה מעדיף מועמדים לתפקידים, אתה לא נותן כסף לבניית כיתות ערביות. זו לא העדפה מתקנת. העדפה מתקנת זה משהו אחר. שוויון בתקצוב, שוויון באופן כללי, זה חלק מסעיף השוויון. זה לא חלק מסעיף של העדפה מתקנת.

להעדפה מתקנת יש הרבה חסרונות. אל תנסו להסתיר את זה. ראשית, זה מחזק סטריאוטיפים בצורה חמורה. שנית, העדפה מתקנת מסייעת בראש וראשונה למוכשרים מבין בני המיעוט. זה משרת את האליטה של המיעוט, את הקבוצות החזקות בקרב המיעוט. זה לא עוזר לשכבות הרחבות של המיעוט. זה די ברור. זו אסטרטגיה שמרנית שיש לה בהחלט מרכיב מסוים של קואופטיציה. מרכיב מסוים, לא צריך להגזים יתר על המידה בזה.

אם נשתמש במשל של אהוד ברק, שצריך לתת להם חכות ולא דגים, המדובר הוא בהחלט בכך שהעדפה מתקנת נותנת דגים ולא חכות. לכן במצב שבו המיעוט נחות מבחינת היכולת שלו להתחרות והוא נחות גם מבחינה זו שמפעילים נגדו אפליות, אתה צריך לטפל בשני הדברים האלה- גם להגדיל את ההכשרה שלו, שיוכל להתחרות על-בסיס שווה, אבל יותר חשוב מזה זה לבטל את האפליות. זה הדבר כי חשוב. רק בעדיפות שלישית זה לתת העדפה מתקנת. על אחת כמה וכמה כשהמיעוט עצמו לא כל כך מעוניין בזה. אני לא מבין, אתם רוצים לכפות העדפה מתקנת כאשר הערבים לא מעוניינים בדבר הזה? הם לא מעוניינים.

קריאת ביניים:

אני מציע שנשכח מה זו העדפה מתקנת.

סמי סמוחה:

אני אומר שיש פה ערבוב של מושגים. אתם לוקחים את המושג העדפה מתקנת ומכניסים בו כל מה שאתם רוצים. אני אומר לך שזה לא כולל תקצוב של מוסדות.

ראסם תמאיסי:

אני הולך להגדרה שלך, להעדפה של אנשים. היום יש לנו בוגרים בפקולטה להנדסה אזרחית. בפקולטה להנדסה אזרחית בטכניון יותר משני שלישי ערבים ואילו שליש יהודים. כשהם יוצאים מהפקולטה להנדסה ומתיישבים בנצרת, בשרעם וכולי, אין להם במה לעבוד. הם מוכשרים שהוכשרו בטכניון אבל אין להם קשרים. אם אני אומר שאני רוצה העדפה מתקנת כדי לתת להם הזדמנויות במע"צ, אז הם לא רוצים?

קריאת ביניים:

מפלים אותם לרעה במע"צ. הם לא יכולים להתחרות שם.

סמי סמוחה:

קודם כל אתה צריך לתקן את מע"צ כך שהם לא יפלו לרעה. אני אגיד לך איך תתקן אפליה. תחוקק חוק נגד אפליה, חוק עם שיניים. דבר שני, תחוקק חוק שוויון- ואין חוק שוויון במדינת ישראל. יש חוק שוויון הזדמנויות בעבודה.

דפנה הקר:

סמי סמוחה: אז תאכוף את החוק. הבעיה היא לאכוף. האם העדפה מתקנת זה אכיפת החוק? זה לא אכיפת החוק.

האלה אספניולי: רציתי לשאול את פרופסור סמוחה מהי השאלה שנשאלה בסקרים לגבי העדפה מתקנת.

סמי סמוחה: אני אומר מהזיכרון: צריך לקבל אדם לפי הכישורים שלו ולא משנה אם הוא יהודי או ערבי, צריך להעדיף יותר יהודים, צריך להעדיף יותר ערבים, צריך לקבל ערבים לפי המכסה שלהם באוכלוסייה וכולי. 81 אחוז מהערבים אמרו שהם רוצים רק לפי כישורים ולא להעדיף ערבי על יהודי. הייתה אפשרות של העדפה מתקנת- היו יכולים לומר לפי הפרופורציה שלהם באוכלוסייה. זו העדפה מתקנת אבל הם לא רוצים את זה. הם גם לא אומרים להעדיף ערבי על יהודי.

עאדל מנאע: אני לא מסכים עם התוצאות שסמי קיבל. הוא קיבל תוצאות כאלה, אבל אני לא חושב שהתוצאות האלה משקפות את המציאות. אם האנשים יבינו מהן המשמעויות וכולי, אני חושב שהם אולי ייתנו תשובות אחרות. זה לא הנושא שלנו. אני חושב שרוב הציבור לא מבין מה זו בדיוק העדפה מתקנת.

סמי סמוחה: לכן שאלתי בצורה קונקרטית. לא אמרתי להם העדפה מתקנת.

עאדל מנאע: אני מבקש שנעזוב את הסקר. ניקח את זה כנתון. ניקח את מה שאומר סמי כנתון, שכך באמת ענו הערבים וזה מה שמשקף היום. בוא נגיד שבעוד שנה-שנתיים הם יכולים לענות משהו אחר, וזה לא צריך להיות מה שקובע אם כן העדפה מתקנת או לא העדפה מתקנת, מה שהאוכלוסייה הערבית השיבה בסקר זה או בסקר אחר. זה חשוב, אפשר לקחת את זה בחשבון, אבל אני לא חושב שזה הנתון החשוב ביותר מבחינתי, לפחות בדיון העקרוני בנושא של העדפה מתקנת כן או לא. בהחלט אפשר לדון בזה הרבה אבל אני מציע שנחזור לנקודה המרכזית שלנו.

יצחק רייטר: הייתי תחת הרושם שדווקא דיברנו על העדפה מתקנת בפגישות קודמות ואפילו החלטנו להכין את הנייר הזה מתוך הסכמה על העיקרון, ואנחנו חוזרים חזרה עכשיו לדיון עקרוני. אני מצטרף לכל אלה שתומכים בהעדפה מתקנת מסיבה אחת, שאני לא רואה דרך אחרת להגיע לשוויון. אם עאדל, שאתה מתנגד לעניין הזה, תציע לי דרך אחרת, פתרון יותר טוב שיאמר איך אפשר לקדם את השוויון של הערבים, אני כמובן אתמוך בו כמשהו שיכול להיות מעשי ולא רק ברמה ההצהרתית או העקרונית.

לכן לא מתוך שמחה רבה, אבל מתוך הכרח, אני תומך ברעיון של העדפה מתקנת, והעדפה מתקנת לפי שיטה של מכסות שנראית לי פחות בעייתית מבחינת הסטריאוטיפים. משום שקביעת מכסות משדרת כוח. זאת אומרת, בגלל שלערבים בישראל יש כוח מסוים, אז משוריינים להם מכסות. יודעים שמכסות משוריינים לקבוצות כוח.

עאדל מנאע: איזה כוח יש להם?
יצחק רייטר: מכירים בעוצמה הפוליטית שלהם, מכירים ביכולת שלהם להשפיע על היציבות הפנימית בחברה הישראלית, על מתחים בין יהודים וערבים, ולכן נענים. אם לא היה יום האדמה, שום דבר לא היה משתנה. ברור שמכירים בכוח שלהם. לכן אני חושב שהשיטה של מכסות זו לא חרב פיפיות חדה מדי ואפשר לחיות עם זה במידה קצובה. אם קובעים, נאמר לתקופה של חמש שנים או עשר שנים, שאנחנו מקצים איקס מכסות או איקס משרות בגופים שונים לאוכלוסייה הערבית ולאחר מכן נבחן מחדש את המצב ונשתדל שזה יגיע לשוויון, אני לא רואה בזה בעיה.

לגבי נקודה אחרת שקשורה לזה, הגישה שרואה את זה כמשרת את האליטות בלבד ושזו קואופטיציה. אני אומר שבסדר, זה משרת את האליטות, אבל אנחנו צריכים לשרת גם את האליטות, הרי אנחנו לא מדברים על העדפה מתקנת כצעד אחד במגזר ספציפי מסוים. אני רואה לפני חזית רחבה מאוד של תחומים, בהם אנחנו מטפלים או הנייר שלנו יטפל, שהעדפה מתקנת בתחום התעסוקה הוא אחד מהם. ההתקדמות לקראת השוויון היא בחזית הרחבה, היא אולי פחות בכל אחד מהתחומים אבל היא בחזית הרחבה וההתקדמות היותר כוללת.

דוד קרצ'מר: אני רוצה לנסות להבהיר כמה נקודות. הנקודה הראשונה- בואו נזכור שיש היום חוק שמבטיח שוויון בעבודה. החוק חוקק לפני חמש-שש שנים כאשר הכניסו לא רק את העניין של אפליה מטעמי מין אלא גם מטעמים של השתייכות לאומית, אתנית וכדומה. החוק הזה אוסר על אפליה של אדם בקבלה לעבודה, לפחות במפעל שיש בו ששה או יותר עובדים, מחמת השתייכותו הלאומית, האתנית וכדומה, וכך גם לגבי קידום בעבודה. החוק הזה גם קובע שאם אדם ניגש למשרה מסוימת, למכרז למשרה, או מבקש להתקבל למשרה מסוימת שקבעו כישורים כדרישות לאותה משרה, ולאדם יש את הכישורים הדרושים והוא לא מתקבל, אז הנטל מוטל עכשיו על המעביד- להוכיח שבעצם לא הייתה אפליה בקבלת אותו אדם לעבודה. אנחנו יודעים שעדיין מאוד קשה לאכוף את הדברים האלה, משום שתמיד יכול המעביד לומר: טוב, השוויון בין שני המועמדים ואני העדפתי את המועמד הזה מטעמים אלה ואלה; קשה מאוד להפריך את הדברים האלה.

ברור לחלוטין שהחוק הזה לא מחייב מעביד לקבל אישה או ערבי או הומוסקסואל, כאשר שם יש גם את העניין של נטייה מינית.

גם כשאנחנו בודקים את הנושא של שוויון, אנחנו מסתכלים מסביבנו באוניברסיטאות ואנחנו רואים שכמעט ואין ראות אחת מדגישה את התוצאה. אנחנו מסתכלים מסביבנו באוניברסיטאות ואנחנו רואים שכמעט ואין מרצים ערבים ובפקולטות מסוימות מעט מאוד סטודנטים. יכולנו לומר שזה כשלעצמו מעיד על חוסר שוויון והשוויון יושג כאשר יהיה מספר המרצים הערבים באוניברסיטאות בערך כמספר הערבים בתוך האוכלוסייה.

התפיסה במדינת ישראל, לפחות בתחום המשפטים, מעולם לא שמה את הדגש על התוצאה אלא רק על הליך קבלת ההחלטות. דהיינו, לפי התפיסה הרווחת, גם כאשר יושמה בפסיקה, מתי נפגע עיקרון השוויון? כאשר אני שוקל בין שני אנשים ואני לא מקבל אחד בגלל טעמים שאינם כשרים. אבל אז אנחנו חוזרים לאותו קושי של הוכחה.

האפליה המתקנת יכולה לדעתי לשמש שתי מטרות, כאשר המטרה האחת היא המטרה התוצאתית. אני רוצה לנסות להגיע ליעד הזה, שהייצוג של הערבים, נניח בשירות הציבורי, יהיה כאחוז הערבים בתוך האוכלוסייה. הדרך היחידה לעשות את זה כרגע, בגלל שיש חוסר ייצוג, בגלל שהופר האיזון במשך כל כך הרבה שנים, זה להטות את הכף לצד השני ועכשיו לקבל עוד יותר ערבים. אני חושב שאני מסכים לחלוטין עם העניין הזה, שאמר עאדל, שאנחנו עדיין רחוקים מעניין תהליך קבלת ההחלטות. לפני שאני מתקן את הנושא הזה, אני צריך לתקן את הליך קבלת ההחלטות.

במטרה השנייה, וזו אני חושב מטרה לגיטימית, בגלל קשיי ההוכחה הקיימים במקרה הזה, צריך ללכת צעד נוסף. זה לא מספיק שאני אומר לאותו מעביד שאסור לו לדחות אדם בשל השתייכותו הלאומית וכדומה, משום שתמיד אפשר לתרץ את העניין, כאן אני נכנס לתמונה ואני אומר שאם יש לו שני מועמדים שיש להם את הכישורים, הוא חייב להעדיף דווקא את המועמד "החלש", מהקבוצה החלשה יותר. כך עשו לגבי נשים בייצוג בחברות ממשלתיות, בתאגידים ממשלתיים, וכאן בעצם יש איזה סיכוי בעניין הזה לדעתי. גם כאן אני לא חושב שיש את אותו חשש מאוד מאוד כבד של חיזוק הסטריאוטיפים.

עכשיו צריכים להחליט באיזה מגזרים מטילים את זה, האם זה רק בתחום התעסוקה או גם בתחומים אחרים. על זה אנחנו צריכים לדבר.

אליעזר דון-יחיא: אני רוצה להתייחס לדבריו של סמי סמוחה שדיבר

על דבריו של אהוד ברק לגבי הדגים, הדייגים והחכות. אתה אומר שעדיף לתת לו חכה והוא ידוג מאשר לתת לו את הדג. הבעיה היא שעד שהוא מקבל את החכה ועד שהוא מתחיל לדוג, לא תמיד הניסיונות האלה מוצלחים, הוא יכול למות ברעב.

אני בעצם יכול רק לחזור ואולי קצת לחדד מה שאמרתי קודם, שהעניין של האפליה המתקנת, במקרים מסוימים הוא נחוץ, הוא הכרחי והוא גם אפשרי, אבל אתה בשום אופן לא יכול להפעיל אותו בכל התחומים. ישנם תחומים או נושאים שבהם זה ברור בעליל שאתה לא יכול להפעיל אפליה מתקנת, שאתה לא יכול להנהיג מכסות. אתה לא תקבל מישהו כרופא בגלל מוצאו האתני או הדתי וכולי, אלא אתה תקבל כרופא אדם שהוא טוב, שהוא מצטיין.

ראסם תמאיסי: מדברים על מצב שבו יש שני מועמדים עם אותם כישורים.

כן, אבל אתה לא יכול להנהיג מכסות, ודאי לא ברפואה.

כאמל ריאן: למה? אתה יכול להנהיג מכסות ולחזור למה שהציע אחמד-ללכת להכשרה.

אליעזר דון-יחיא: לשלב את שני הדברים. אם אין בעיה, אם ישנם

מספיק מועמדים שהם טובים נאמר ברפואה, בסדר, אין בעיה. אבל הבעיה יכולה להיווצר כאשר יש לך מחסור במועמדים מתאימים ואתה לא תסכן חיי אדם בגלל שאתה אומר שצריך להנהיג את המכסות.

עאדל מנאע: וכל אלה שהולכים ולומדים באיטליה וחוזרים רופאים?

אליעזר דון-יחיא: חס וחלילה. אני אומר שלא. נדמה לי שרפואה –

ותקנו אותי אם אני טועה – זה תחום שאתה יכול למצוא בו יותר ערבים מאשר במקומות אחרים, וזה טוב וזה יופי. אני הבאתי את הדוגמה של הרפואה כדי לומר שזה תלוי, שלא בכל תחום אתה באמת יכול להנהיג אפליה מתקנת. אבל ישנם תחומים שאתה כן יכול, בפרט במינויים לכל מיני משרות בהן כל העניין של כישורים הוא מאוד מעורפל, ובאמת הרבה תלוי בקשרים וכולי. אז אני כן חושב שיש מקום אפילו להנהיג מכסות. זאת אומרת, תלוי במה מדובר, באיזה נושא.

האלה אספניולי: אנחנו יוצאים מנקודת הנחה שיש אנשים מוכשרים שלא מקבלים אותם. זה מה שחשוב.

אליעזר דון-יחיא: זה בוודאי. אם יש אנשים מוכשרים ולא מקבלים

אותם בגלל שהם ערבים או בגלל שהם מזרחיים או בגלל שהם דתיים וכולי, אז בוודאי. לפחות את זה אף אחד לא יצדיק. ישנם מקרים בהם אנחנו במפורש נעדיף, ואני חושב שאנחנו צריכים לעשות את זה, קבוצות חלשות. אגב, לא רק ערבים, אלה יכולים להיות גם מזרחיים

וכולי. אני לא יודע אם זה עדיין קיים, אבל הרי אם מדברים על אפליה מתקנת, יש דוגמאות היסטוריות-אני זוכר שבשעתו העדיפו את יוצאי ארצות המזרח במה שהיה אז מבחן הסקר. כאשר היה מספיק למזרחי לקבל 7 כדי לעבור בעוד שאשכנזי היה צריך לקבל 8. נכון שזה יצר סטריאוטיפים וזה מחזק את ההערה שלך, שיש כאן איזושהי בעיה.

אני חוזר ואומר שצריך כאן לנקוט בזהירות וזה לא יכול להיות משהו סוחף, לא יכול להיות משהו כללי, אבל עד כמה שאפשר-אני חושב שכן צריך. אני באמת הייתי רוצה לחדד ולהעיר על מה שאתה אמרת, ראסם. לפעמים הבעיה היא שאנשים שיש להם כישורים אינם מתקבלים למרות כל החוקים והתקנות להנהגת שוויון וכולי. זה מכיוון שאלה שממונים על הקבלה, ואולי לא תמיד מתוך רצון רע, לא מקבלים אותם. הם נוטים להעדיף את בני עדתם. אם אתה תנהיג אפליה מתקנת, אני הולך בעקבות דבריך, יהיו במקומות הללו בעמדות מפתח אנשים שהודות לאפליה המתקנת יש להם סמכות לגבי מינויים. אז אולי זה יוכל להביא באמת ליתר שוויון.

עאדל מנאע:

מכיוון שפחות או יותר כל אחד ביטא את עמדתו העקרונית והמצב מתחיל להתבהר, אם מישהו רוצה להוסיף בעניין העקרוני, שיאמר את זה בצורה ממוקדת ומסוכמת ונעבור קצת הלאה.

ראסם תמאיסי:

אני חושב, בעקבות דבריו של אלי, שהניסיון הזה להיות תמיד סלקטיבי ולדבר קודם כל על יוצא מהכלל כדי לפעמים לסטות מהכלל. אני חושב שהכלל צריך להיות אפליה מתקנת ככלי להשגת שוויון. זאת אומרת, היעד הוא להשיג שוויון באמצעות הגברת השותפות. אם אין אפליה, לא היינו מחפשים בכלל מה שנקרא אפליה מתקנת. לכן לא צריך לחפש את היוצא מהכלל. היוצא מהכלל נוצר כתוצאה מהסיבתיות הקיימת ולא מעכשיו. אנחנו כצוות שיושב כאן ואמור לייצר איזו אמנה, ואני תמיד חוזר לזה, צריכים לחפש את היוצא מן הכלל. העיקרון במדינת ישראל הוא שהיא מדינה משותפת, צריכה להיות אפליה מתקנת כדי לייצר הזדמנויות שוות לאותן אוכלוסיות.

אנחנו מגלים במציאות משהו הפוך-הדוגמה האחרונה-שר התשתיות לפני הפגישה שעברה אמר שאתה מועמד, וראינו שדווקא מינו את החלש מבחינת יכולת ולא את המתאים. בהגדרות אני לא יודע אם הוא מתאים, אבל לא מינו את הבן-אדם שבא עם הכישורים שמתאימים. דווקא בחרו באדם החלש וזה בכדי להבטיח שכאילו יש ייצוגיות. באפליה מתקנת צריך להבטיח תהליך של בניית אנשים מוכשרים והכשרה - כמו מה שהציע אחד-שמייצר מעין תהליך של יצירת היצע. אם יש לי ניסיון בנושא של הכשרת אנשים ומעורבות, רק בהפעלת הפרוייקטים של 34 ישובים ערביים. אין מתכננים ערבים. למה? איפה הם מתכננים, בתל-אביב? הם לא יכולים לתכנן בתל-אביב. מתחרים אתם בנצרת, וגם יהודים מתחרים אתם ואז, בגלל הנגישות של מקבלי החלטות, מי שלוקח את התכנון על נצרת הם דווקא יהודים. אז השוק מאפשר צמצום הזדמנויות כשאתה לא מאפשר פתיחה של הכשרה. לכן צריך לקבוע מכסות שמאפשרות במקביל לתהליך ההכשרה.

כאמל ריאן:

אני רוצה להעיר לדבריו של סמי. במידה שתהיה העדפה מתקנת, אחד הדברים שנראה שיקרו הוא קליטת האליטות. אני אומר שאנחנו מחכים לצעד הזה כי זה מעגל קסמים. הרי מי נקלט עד היום? נכון, נקלטים פה ושם כמה מוכשרים ולא בקלות, אבל תסתכל על כל אחד, מוכשר או מהאליטות, שנקלט, ויש לו סיפור מיוחד על איך הוא הגיע למקום אליו הגיע. אני במשולש שומע את הסיפור של עאדל ואני חושב שכמעט כל אחד שמע אותו מזווית אחרת. הלוואי שהאליטות שלנו יתקדמו כי זה מעגל קסמים, זה יעזור לקליטת השאר. עד היום המדינה היא שקולטת בקריטריונים שלה, בשיקולים שלה ובראייה שהיא רואה לנכון. הדוגמה האחרונה שמדבר עליה ראסם, מינהל מקרקעי ישראל, שהוא מוסד חשוב מאוד בעל עניין רגיש מאוד, שם ועדת המעקב מעמידה שלושה מהבכירים ומהמקצועיים ביותר במגזר הערבי, ובא אלי סוויסה [שר התשתיות] ומציב אדם שלא גמר 12 שנות לימוד. אז קליטת האליטות שלנו זה צעד לא קל. זה יהיה שלב ראשוני בתוכנית החירום שאנחנו רוצים.

סמי סמוחה:

אני מאזין לרוב החברים כאן ואני חושב שיש תמיכה כמעט מלאה, מסיבות שונות ומשונות, בהעדפה מתקנת. אני לא רואה תועלת בהמשך הדיון העקרוני הזה. גם אני, שיש לי הסתייגויות רבות, בסך הכל תומך מסיבות פרגמטיות ולא מסיבות עקרוניות. יחד עם זאת הייתי רוצה שיהיה לנו חלק נוסף, בין אם זה בתוך העדפה מתקנת או נפרד, שיעסוק במלחמה באפליה. זה בשבילי יותר חיוני מהעדפה מתקנת ואז זה גם עונה לדברים שלך.

אני מציע שאנחנו נתחיל לדון בזה כי חבל על הזמן וחבל להקדיש עוד ישיבה, כי זו הישיבה השלישית בנושא. היה לנו דיון כללי בנושא הזה, היה לנו כבר דיון עקרוני, ועכשיו חשבנו שאנחנו דנים בזה. זה לא מוצדק להקדיש לזה עוד ישיבה. בסך הכל אני לא חושב שיש הרבה הסתייגויות מזה, אז בואו נלך ונטפל בזה.

דפנה הקר:

אחד הדברים שעלו והוא לא מופיע בדף, זה עניין המכסות. זה לא מוזכר, ובכוונה נבחר המושג ייצוג הולם, בגלל שזה מה שהמשפט הישראלי הכיר בו. אם יש פה תמיכה גדולה לנסות לקעקע גם את העניין הזה, צריך לדבר על זה. ייצוג הולם זה כאשר יש לך שני מועמדים דומים ואתה בוחר את מי ששייך לקבוצה שמחליטים לגביה לעשות העדפה מתקנת.

אליעזר דון-יחיא:

דפנה הקר:

יצחק רייטר:

סמי סמוחה:

ייצוג הולם זה בעצם מכסות. כך אני מבין.
לא. זאת לא ההגדרה.

ייצוג הולם זה מכסות לא מוגדרות.

ייצוג הולם יכול להיות מצב שבו, לדוגמה, אתה רוצה לתת העדפה לתפקיד מסוים, אבל אין לך מועמדים ראויים, אז אתה לא תיתן העדפה. נקודה. במכסות אתה תיקח את הטובים ביותר והטובים האלה יכולים להיות מאוד חלשים. בייצוג הולם אתה לא תיקח אותם.

אלה בלפר:

הייתי מציעה להוסיף לטייטה שיש בידינו את הקישור בין ההעדפה המתקנת לבין המלחמה באפליה. זאת אומרת, קודם כל לכתוב את זה מיד בראש הדברים. שני דברים לכתוב פה: שהעדפה המתקנת היא גם דרך למלחמה באפליה ושכמובן המלחמה באפליה היא בראש וראשונה. זה קודם כל. אני לא קובעת את הניסוח. אני רק אומרת שצריך לנסח פה.

הדבר השני. צריכים להוסיף בתוך הטייטה את ההגדרה של סוגים שונים של העדפה מתקנת ולהסביר בצורה יותר מובהקת מכסות מול ייצוג הולם. בהגדרה הזאת של הסוגים השונים, גם להתייחס לשאלה באילו סוגיות אנחנו צריכים לדבר על מכסות ובאילו סוגיות על ייצוג הולם, ואם לא, אז צריכים לדון בזה, האם זה רק מכסות או רק ייצוג הולם. אבל קודם כל צריכים להכניס את ההגדרה שמראה את ההשתנויות השונות וההתפלגויות השונות של מה זה העדפה מתקנת.

הדבר השלישי. להוסיף כבר לסיפור של העדפה מתקנת גם את מה שאתה אמרת לגבי התשתיות. זאת אומרת, זו לא רק שאלה של דברים אחרים, אלא העדפה מתקנת בהכשרה. זאת אומרת, העדפה מתקנת בבחירה והעדפה מתקנת להכשרה. להכניס את זה כבר לטייטה הזאת ואז אני חושבת שזה באמת יעגל את התמונה.

דפנה הקר:

לגבי שירות המדינה, שם מדובר על הכשרה.

אז בצורה יותר חזקה.

אלה בלפר:

דוד קרצ'מר:

אלה אמרה מה שהתכוונתי לומר ואני חושב שגם אתה תוכל להסכים לזה, אם אנחנו בעצם מדגישים את התופעה הזאת, שהאפליה היא כל כך מושרשת בתוך כל המערכת, והדרך לנסות לעקור את האפליה היא הדרך הזאת. אבל אני מדגיש שלדעתי זה מעין אמצעי כדי למנוע אפליה. אני די נוטה להסכים עם עאדל בעניין הזה, שכרגע לנסות לדבר על האפליה המתקנת זה מעין ניסיון לשנות לחלוטין את כל המערכת, זה מוקדם מדי.

עאדל מנאע:

מכיוון שהצגתי בדברי את העמדה שהיא הכי רדיקלית מבחינת עמדה ביקורתית או ספקנית לגבי העדפה מתקנת, אני

רוצה להסביר, לסכם ולעבור הלאה.

בסקפטיות שלי ניסיתי להעלות את הבעיות כדי שנהיה מפוכחים, שנדע במה מדובר ומה המציאות, נזכיר לעצמנו את המציאות ונראה מה ריאלי ומה לא ריאלי ומבחינה טקטית באיזה דרכים ללכת ואיזה מטרות לתקוף, כדי להגיע לאותה מטרה שכולנו רוצים להגיע אליה.

אם לוקחים את הדוגמה של ארצות-ברית או מדינות שיש בהן אפליה מתקנת, אז קודם כל לפני העדפה מתקנת, צריך לאסור אפליה בחוק. אסור שיהיו תחומים שמבחינה לגלית, מבחינה חוקית, יש בהם אפליה בצורה גלויה או סמויה. נכון שרוב האפליות הן סמויות יותר מאשר גלויות, אבל הן אפליות ממוסדות, למעשה על-פי חוק, ששומרות את העמדה הנחותה של הערבים (על-פי חוק בצורה סמויה בדרך כלל, פה ושם גם בצורה גלויה). זה נקרא מדינה יהודית, זו נקראת אידיאולוגיה לאומית, ציונית וכולי.

אי-אפשר להתעלם מזה. אי-אפשר לדבר על אפליה מתקנת בישראל כמו בארצות-הברית, לשחורים בארצות-הברית, ולשכוח את המציאות הקיימת. זה יהיה, כפי שאמרתי, לבנות קומה מעל קומה לא יציבה.

הדבר השני. מי יעשה את האפליה המתקנת? מישוהו צריך להיות אחראי עליה. לא גיליתי את אמריקה כאן כמובן, אבל הדרת האזרחים הערבים בישראל ממוקדי קבלת החלטות ומהאליטות, זה צורך, זה לא רק עניין של אפליה נגד או משהו גזעני או משהו נגד הערבים. זה צורך מבני של החברה הישראלית היהודית, הדרת האחר כדי לבנות את הזהות הישראלית הקולקטיבית שלפיה אנחנו טובים יותר והם חלשים יותר, הם כאלה ואנחנו כאלה. הערבים בישראל, אין מה לעשות, הם חלק מהאחר והאחר הזה, מבחינת החברה הישראלית, ככל שהוא מפגר יותר, פחות דמוקרטי, במצב שהוא רע יותר מאשר החברה הישראלית, כך הוא יהיה יותר טוב. זו אידיאולוגיה שקיימת במגזרים רחבים ביותר בציבור הישראלי. אם מתעלמים מזה ובאים לדבר על אפליה מתקנת ועל שוויון במציאות, כשזוהי פחות או יותר המציאות לגבי מגזרים שונים בציבור הישראלי, אז לשכנע מגזרים כאלה לעשות העדפה מתקנת לערבים- לדעתי זה לא יצלח. זה פשוט לא ריאלי.

לכן אני אומר שצריך לזכור את הדברים האלה ולבטל את האפליה הלגלית, לבטל קודם כל את האפליה הממוסדת על-ידי השלטון עצמו, שאנחנו מבקשים ממנו שיעשה את ההעדפה המתקנת אחר-כך, ואז באמת אפשר להצליח בהעדפה מתקנת.

לאחר שאמרתי את כל הדברים האלה והתייחסתי למציאות שמבחינתי היא מציאות קשה ביותר, בוודאי שאני בעד אפליה מתקנת. אין לי בעיה של סטריאוטיפים או לא, וקל להתגבר על הדברים האלה. נכון שזה יוצר, יכול ליצור וכולי, אבל מה, מצבם של הערבים מבחינת הסטיגמות ומבחינת תפיסת היהודי את

הערבי הוא כל כך טוב שאנחנו חוששים מסטיגמות? אין מה להזיק. התפיסות יכולות רק להיות חיוביות יותר בזה שנעשה העדפה מתקנת ולא להפך. מה גם שאנחנו למעשה נוקטים בכל הכלים האפשריים לקחת את הטובים ביותר לאותן מכסות ולאותן העדפות מתקנות. אנחנו הרי לא לוקחים סתם ערבים. מי שכן מנסה לעשות את זה, כמו הדוגמה שהוזכרה כאן, זה דווקא השלטון ולכן אני מתנגד לשיטה זאת של השלטון, של הקואופטציה, של 'הנה יש לנו ערבי במקום הזה ויש לנו ערבי במקום ההוא', שגם לזה קוראים העדפה מתקנת. 'הנה, לקחנו שמונים פקידים, הנה לקחנו שם מישהו'; אבל לא לוקחים את המישהו הזה באמת על-סמך הכישורים, לא לוקחים את הטובים ביותר וכולי.

אם מבטיחים שעושים העדפה מתקנת כמו שהוסבר כאן, או במכסות או אם יש שני אנשים שיש להם את הכישורים השווים אז לוקחים את הערבי שלא נופל או לא נופל בהרבה מהמועמד היהודי, ואם ניקח את הרקע ממנו הוא בא, יש להניח שאת הפוטנציאל שלו הוא יגלה והוא יראה מאוחר יותר, כי הוא לא גדל על שמנת כמו אחרים. אז אם עושים את הדברים האלה, לדעתי אין סכנה גדולה בהעדפה מתקנת, ואז אני בהחלט תומך בהעדפה מתקנת. שוב, תוך זה שאנחנו לוקחים בחשבון את המציאות הקשה, שמים מטרות ברורות, בתחומים מסוימים ברורים. העדפה מתקנת זו העדפה מתקנת של אנשים, בעיקרו של דבר, כאשר יש דברים אחרים שצריך לעשות ביטול האפליות בצורת חוקים עם שיניים, כאשר יש כל מיני דברים שהם למעשה לא נקראים העדפה מתקנת. הרי בחברה הישראלית נותנים לעיירות פיתוח, למשל, יותר מאשר מה שנותנים לאחרים. מגדירים מטרות לאומיות, עיירות פיתוח או אזורים כאלה ואחרים, אזורי עדיפות וכולי. כשיש אבטלה בישראל, לאן ברק הולך? הוא הולך למצפה רמון, לנתיבות וכולי, וזה כאשר האבטלה בסקטור הערבי היא הרבה יותר גבוהה. 11 או אני לא יודע כמה ישובים ראשונים באבטלה הם כולם ערבים.

אליעזר דון-יחיא: הוא יודע שהערבים יתמכו בו וזה לא יקרה במצפה רמון.

עאדל מנאע: הבעיה של הערבים היא חולשתם ולכן הם צריכים להיאבק הרבה יותר. בניגוד למה שאומר אמנון רובינשטיין היום במאמר שלו, שהערבים כאילו מגיעים לאפליה בגלל שההנהגה שלהם נעשית רדיקלית וקיצונית יותר. לדעתי זה ההפך הגמור. הערבים לא מקבלים שוויון בגלל שהם שקטים יותר מדי, בגלל שהם לא נאבקים מספיק והם צריכים להוכיח את הכוח. אף אחד לא מסתכל עליהם כמישהו שיש לו כוח. אילו היה להם כוח, לא הייתה אפליה כזאת נגדם. לכן, כדי להשיג את השוויון האמיתי, צריך להראות את הכוח שלהם, הם צריכים להתארגן, הם צריכים לפעול. שום מסמך כזה לא ישנה את המציאות אלא מה שישנה את המציאות זו ההתארגנות שלנו. אבל אנחנו האינטלקטואלים יושבים פה, לא מובילים הפגנות ברחובות ולא מקימים מפלגות, אז אנחנו עושים את זה.

אם אני מאמין שזה ישנה את המציאות? אני לא מאמין אבל אני מוכן להיות שותף לזה.

אחמד סעדי: פעם שאלתי מישהו אם יש לי סיכוי להתקבל לאוניברסיטה, והוא אמר לי שיש מישהו שיושב על הכיסא הערבי די

טוב, אז אל תלך לשם.

סמי סמוחה: במחלקות מסוימות יש העדפה מתקנת של ערבים. חד-משמעית. זה בכל הארץ, עד כמה שאני מכיר, במחלקות מסוימות –

לא אגיד מדעי הטבע, אני לא מכיר את מדעי הטבע, אבל במדעי החברה והרוח – בהחלט יש העדפה מתקנת. לא רק זה אלא יש גם מכשיר להעדפה מתקנת, קרן מעו"ף.

עוד לא היה ערבי שקיבל את המלגה.

עאדל מנאע:

דוד קרצ'מר: בקרן אלון היה.

קריאת ביניים: זה פתוח לכולם.

עאדל מנאע: והרצל פתוח לערבים? כל המלגות של הרצל.

חייבים לומר את האמת, שהבעיה היא באמת בעיית השורש. זאת אומרת, של מערכת החינוך הערבית. זה לא רק.

עאדל מנאע:

אליעזר דון-יחיא: זה לא רק אבל אני הייתי בוועדת משוב מטעם משרד החינוך ללימודי אזרחות. לאורך כל הדרך, חייבים לומר את

הדברים, ההישגים בתי-הספר הערביים היו מאוד מאוד חלשים. אני לא יודע אם זה גם במקצועות אחרים. זה הדבר שאולי בראש ובראשונה צריך לבדוק אותו. זה לא מונע את הדברים האחרים, אבל אם רוצים שיהיו יותר ערבים באוניברסיטאות, גם כסטודנטים וגם כמרצים, אז אני חושב – שוב, זה לא רק זה – שצריך לעשות בדק בית במערכת החינוך הערבית ואני לא מומחה לזה.

האלה אספניולי: צריך לעשות בדק בית במדיניות משרד החינוך לגבי בתי-ספר ערביים.

עאדל מנאע: מערכת החינוך היא אחד הנושאים אבל זה לא הנושא שלנו היום. לא נתקן עכשיו את מערכת החינוך הערבית כאן, אבל

ברור שצריך לתקן את מערכת החינוך הערבית. זה נושא ברור וידוע. אני מציע שנתמקד במסמך שלפנינו.

ראסם תמאיסי: לפני שאני מתייחס. אני חושב לגבי מה שאתה הצבעת עליו, שיש מה שנקרא תהליך העצמה. זאת אומרת, הדברים האלו לא יכולים לקרות בן לילה, אלא יהיה תהליך העצמה כאשר פותחים הזדמנויות.

רציתי להוסיף לקריטריונים נושא של מה שנקרא הגמשת קריטריונים. בהרבה מקרים יש קריטריונים שנקבעו בפילוסופיה, ברקע, שהם מותאמים ומתאימים לתפיסה מסוימת או לאידיאולוגיה מסוימת וכאשר באים ליישם אותם בנסיבות של מועמדים ערבים, הדברים האלה לא עובדים. אני מכיר את זה בהרבה מקומות. לפחות את נושא המפעלים אני מכיר טוב מאוד. מרכז ההשקעות קובע קריטריונים ואני חושב שאלה הם קריטריונים אוניברסליים. מה הבעיה? תעמוד בקריטריונים האלו – תקבל, לא תעמוד בקריטריונים האלו – לא תקבל. לי פשוט אין סיכוי לעמוד בקריטריונים האלו מלכתחילה. אני לא יודע איך לנסח את הסעיף, אבל לדעתי נושא של הגמשת קריטריונים הוא נושא מאוד חשוב שמאפשר הצמחה של אנשים שישתלבו ויממשו את האפליה המתקנת.

קריאת ביניים: זו לא הגמשה. התאמה של קריטריונים.

ראסם תמאיסי: בסדר. אולי המילה 'התאמה' יותר טובה.

בנושא של תנאים מבניים שלא מאפשרים, פשוט יש הנצחה של מצב קיים. אפילו אם אתה עושה את הכללים אוניברסליים, התנאים המבניים או הנסיבות הקיימת אינם מתאימים ולכן אולי נוסף כאן איזו התאמת קריטריונים כדי לאפשר לאנשים לממש את האפליה המתקנת.

דפנה הקר: מה חוץ משירות צבאי?

סמי סמוחה: למשל, החרדים ביקשו שיכירו בלימודיהם

בישיבה. כדי להתחרות במכרזים בשירות המדינה צריך תואר ראשון. הם אומרים שהם בוגרי ישיבות והם רצו התאמת קריטריונים, במקום תואר ראשון זה יהיה אדם שלמד בכולל כך וכך שנים או שהוא הוסמך לרב, וזה יהיה מקביל לתואר ראשון. אתה יכול להביא לנו דוגמאות מקבילות למה שאתה מתכוון?

ראסם תמאיסי:

אני אומר לנקוט בהעדפה מתקנת. אני לא חשבתי על דוגמה של אנשים. למשל, דרישות של גיל, מקום מגורים. כי אם אתה מסתכל על הנושא של שירותים ציבוריים, רוב המשרות שהן זמינות לשירותים ציבוריים נמצאות במרחב המרכז, בירושלים, ורוב המגורים של האוכלוסייה הערבית הם בפריפריה. כתוצאה מזה יש קושי של העתקת מגורים.

עדל מנאע:

יש 3,000 ערבים ישראלים שגרים בירושלים שהם בוגרי אוניברסיטאות, שעשיתי עליהם מחקר יחד עם אלכס וינגרוט. יש ביניהם שישים בעלי תואר PH.D, יש ביניהם שמונים בעלי תואר מ.א., יש ביניהם עשרות בעלי תואר ב.א., אבל כמעט אף אחד מהם לא מתקבל לשום משרד ממשלתי. לא חסרים ערבים בעלי כישורים בירושלים. יש ביניהם כאלה שהם בחצי משרה שעובדים במשהו בגלל שהם לא מוצאים משהו טוב יותר. אני ראייתי חלק גדול מהאנשים האלה וחלק גדול מהם לא כל כך מרוצים מהעבודה שהם עושים. אבל הם אומרים שאם הם יחזרו לכפר, שם יש להם משהו עוד יותר גרוע, ולכן הם מעדיפים להישאר עם הדבר הזה בירושלים מאשר לחזור לכפר ואולי להיות מורה בבית-ספר כשגם לשם אולי לא יקבלו אותם.

ראסם תמאיסי:

אני בהחלט מסכים אתך, אני מכיר את התופעה וקראתי מה שעשית. אמנם ישנם אלה שמתגוררים בירושלים בגלל הזדמנויות יותר גדולות בירושלים, אבל כאשר תסתכל על מחצית האוכלוסייה הערבית שגרה במחוז הצפון, ועל חלק גדול ממנה שגר במחוז הדרום, אז בנושא של משרות שהן מותאמות למקום מגורים, אפשר לפזר אותם בשוליים.

קריאת ביניים:

אליעזר דון-יחיא: יש אולי עוד דוגמה למה שאתם מעלים. אם אני

לא טועה, ישנה טענה שהמבחנים הפסיכומטריים שמשמשים כמבדקי קבלה לאוניברסיטאות, הם מבחינה תרבותית לא מתאימים לאוכלוסיות מסוימות.

אלה בלפר: זו אנלוגיה לחרדים. זה בדוק.

האלה אספניולי: הקריטריונים לקבל תקציבים לתנועות נוער-

עד עכשיו, אחרי 51 שנה, אף תנועת נוער ערבית לא קיבלה תקציב בגלל שהקריטריונים לא מותאמים לה. מבחינת מספרים, הם דורשים אותם מספרים מהערבים והיהודים, ולא לוקחים בחשבון שיש עשרים אחוז ערבים. הם מבקשים מתנועת נוער ערבית שתזדהה עם הציונות. אלה קריטריונים שמהתחלה הם קריטריונים מפלים וזו דוגמה שאנחנו כבר שנים עובדים עליה. זה לא בוטל, שינו קצת בגלל החרדים, אבל את המספרים עדיין לא שינו.

עדל מנאע:

אם אנחנו מדברים על אוניברסיטאות, לגבי האוניברסיטאות אפשר להוסיף עוד כמה תחומים, שאחד מהם מוזכר כאן, העניין של משרות מינהליות. שם זו ממש אפליה בוטה וברורה שקשה לאוניברסיטה אפילו להעלות את הטיעון לכאורה של מצוינות וכשרונות וכל מיני דברים כאלה. מה, אין מזכירות ערביות שיודעות להדפיס? אין אנשים שיודעים לעבוד במשק? אין אנשים שיכולים לעבוד במשרות מינהליות? אני לא מדבר על רקטור, לא מבקשים שם מישהו שיהיה במשרה מינהלית אחראי על כל כוח האדם או משהו כזה, אלא

פקידים ואנשים בתפקידים זוטרים או בינוניים וכולי באוניברסיטאות. דרך אגב, מכיוון שיושבים כאן הרבה פרופסורים מהאוניברסיטאות, אני לא חושב שהפרופסורים נוקטים בצעד רציני ורדיקלי באוניברסיטאות. את זה צריך להגיד, אולי לא לאלה שיושבים כאן, לחובתם של הפרופסורים שמגינים על זכויות ועל שוויון וכולי, אבל כשזה מגיע הביתה, הם עושים מעט מאוד והרבה פעמים הם אפילו מפריעים. הבעיה היא לא ערבים אלא עדות המזרח. אני מציע שלא ניכנס לזה. ההתנגדות הכי גדולה היא לא בגלל הערבים אלא בגלל עדות המזרח, כי שם מדברים על מסות עצומות.

סמי סמוחה:

במשרות מינהליות? אני דיברתי על משרות על משרות

עאדל מנאע:

אתה טועה בדבר אחד. לפרופסורים אין שום השפעה על קבלה או אי-קבלה.

אליעזר דון-יחיא:

הם יכולים ועוד איך להשפיע.

עאדל מנאע:

הסגל האקדמי על קבלה של סגל מינהלי?

אליעזר דון-יחיא:

בהחלט.

עאדל מנאע:

דבר שני לגבי אוניברסיטאות, הוזכר כאן העניין של הפסיכומטרי. אני לא יודע, אני לא איש מקצוע בנושא הזה ואני לא יודע באמת עד כמה הפסיכומטרי יכול לנבא או לא יכול לנבא. על-פי הפסיכומטרי שלי אני בקושי הייתי מתקבל לאוניברסיטה ואני בכל-זאת סיימתי וזה אמור לגבי הרבה אנשים. יתרה מזאת, יש בעיה. דובר על העדפה מתקנת כלפי סטודנטים ערבים. כמובן שצריך לעשות את זה, אבל יש בעיה גם של אלה שמגיעים לאוניברסיטה כבר בשנה א'. הנשירה בקרב הסטודנטים הערבים בשנה א' היא שלושים אחוז פלוס באוניברסיטאות השונות בעוד שבקרב הסטודנטים היהודים היא עשרה עד 11 אחוז. כלומר, הסטודנט הערבי נתקל בקשיים של התאקלמות חברתית, אקדמית, פוליטית של מיעוט, בפעם הראשונה באוניברסיטה יהודית ישראלית שמלמדת בעברית והוא למד בערבית, עם בעיות כלכליות, בעיות שנובעות מזה שהוא בפעם הראשונה יוצא מהכפר ובא לעיר הגדולה וכולי. זאת אומרת, אלף ואחת בעיות. אני דיברתי כבר עם האוניברסיטה העברית ובמקומות אחרים והעלינו את הנושא. מאגיד אל חאגי העלה את הנושא הזה במקומות אחרים- האוניברסיטה צריכה לעשות משהו כדי לעזור לסטודנטים שנה א' שלא להיכשל. יש תוכנית.

דוד קרצ'מר:

לנו הייתה תוכנית בפקולטה למשפטים משום שהבעיה הזאת היא מאוד חריפה אצלנו.

עאדל מנאע:

לא יותר חריפה ממקומות אחרים. זה שלושים אחוז, 33 אחוז, בכל האוניברסיטאות.

דוד קרצ'מר:

אצלנו לא הייתה היענות. אנחנו אמרנו, ולא רצינו ליצור סטריאוטיפים, שכל מי שמתקבל לשנה א' ושפת אמו איננה עברית, זכאי לקבל עזרה מיוחדת. מספר הפונים מקרב הסטודנטים הערבים היה אפסי. היו כמה רוסים שפנו ודובר ערבית אחד.

עאדל מנאע:

יתכן שבמשפטים לאנשים יש אגו גדול. יש תוכנית שכתבתי אותה וגם מאגיד אל חאגי כתב אותה. זה צריך להיות משהו כולל עם תוכנית ברורה, עם מדריכים, אולי מתוך הסטודנטים הערבים הבוגרים יותר, שיכולים לעזור להם בשיתוף פעולה עם ועדי הסטודנטים הערבים באוניברסיטה. זאת אומרת, יש תוכנית ואפשר לעשות. יתכן באמת שלא תהיה תגובה במאה אחוז, אבל גם אם עוזרים שם לשלושים אחוז או ארבעים אחוז ממי שצריכים את העזרה הזאת, לדעתי אפשר לעשות בעניין הזה הרבה. אני רואה שהאוניברסיטה, כשיש בעיות של עולים חדשים או בעיות של קבוצה כזו או אחרת, היא כן יוצרת את המסגרות כדי לעזור לאנשים האלה. כשהדברים נוגעים לסטודנטים הערבים, את אף אחד זה לא מעניין שינשרו שלושים אחוז. אותו דבר במלגות, בבעיות כלכליות וכולי.

אחמד סעדי:

אני הייתי בוועדת המלגות בעמק יזרעאל ושם מגדירים עולה חדש כאדם שעלה עד לתקופה של עשר שנים. בנוסף לכך היו גם אנשים שקיבלו בונוס על שירות צבאי או לאומי. זאת אומרת, אדם שהיה עולה חדש במשך עשר שנים ושירת שירות צבאי, קיבל מלגה.

עאדל מנאע:

אני חושב שנושא האוניברסיטאות פחות או יותר כוסה.

קריאת ביניים:

יש את נושא הסטודנטיות. צריכה להיות אפליה מתקנת לגבי הסטודנטיות.

עאדל מנאע:

נכון. צריך להוסיף לסעיף.

יצחק רייטר:

לאור מה שנאמר בתחומים שונים שקשורים לאוניברסיטאות, שזה סטודנטים, מרצים, עובדי מינהלה, סטודנטים

בשנה א' ובעיות מיוחדות, אני חושב שצריך לנסח את סעיף 6 מחדש. במקום הרישא של הסעיף הזה, הייתי מציע את הנוסח שאומר כדלקמן: "לחזק מכניזמים כגון קרנות" – או אם רוצים בפירוש לנקוב בשם של קרן כהנוב – שיאפשרו העדפה מתקנת לקליטת ערבים לסגל ההוראה".

לאחר מכן להשאיר את מה שכתוב כאן לגבי שילוב אנשי מנהלה ערבים. להוסיף את העניין של סיוע מיוחד לסטודנטים בשנה א', כמו נושא של חונכות. אני גם בעד זה שצריך לבדוק מחדש את כל הנושא של הבחינה הפסיכומטרית כתנאי קבלה. אני מדבר כללית, לאו דווקא לגבי ערבים.

דוד קרצ'מר: לגבי ההערה של איציק. אני חושב שלא צריכים

להזכיר שם במפורש את ההעדפה המתקנת. אני הייתי מקבל את מה

שהוא אומר לגבי האוניברסיטאות, אבל כדי להבטיח קליטת חברי סגל באוניברסיטאות.

הדבר השני. שוב אנחנו מגיעים לעניין הזה של הבחינה הפסיכומטרית וכאן צריכים לקחת ברצינות בדיוק את מה שסמי אומר. אם הבחינה הפסיכומטרית בעצם משמשת ככלי טוב לחזות את ההצלחה בלימודים, אז אפשר לשחק עם הכלי הזה כמה שרוצים, אבל אז מסכנים את המטרה. לנו היה דיון מאוד מאוד נוקב בעניין הזה בפקולטה למשפטים לאחרונה, משום שאנחנו קיבלנו נתונים שמראים שאנחנו קיבלנו על-סמך השקלול חמישים אחוז לבגרות וחמישים אחוז לבחינה הפסיכומטרית. באו אלינו "המומחים" ואמרו שהם עשו בדיקה ואם אנחנו ניתן משקל של שבעים אחוז לבחינה הפסיכומטרית, אז אנחנו נקבל תלמידים יותר טובים וזה בעצם חיזוי הרבה יותר טוב. אנחנו ידענו שבעצם התוצאה במקרה הזה תהיה (והיה) מאבק מאוד גדול בנושא הזה בפקולטה למשפטים.

קריאת ביניים: זה לא רק ערבים אלא זה גם מזרחיים.

דוד קרצ'מר: לגבי מזרחיים אי-אפשר לבדוק משום שהנתון

הזה לא קיים. בעצם הטענה הייתה שזה לא כך, ושגם לגבי כל מיני

משתנים אחרים כנראה זה לא שינה. אנחנו בדקנו גם את זה, אבל לגבי הערבים התוצאה הייתה מאוד מאוד ברורה בעניין הזה. אם אני מקבל לפחות את חוות הדעת הזאת שאומרת שזה כלי טוב לחזות את מידת ההצלחה של התלמידים בפקולטה למשפטים ופתאום אני משנה את הכלי הזה, אז התוצאה תהיה שאני אקבל תלמידים שייכשלו בסוף שנה א'.

אליעזר דון-יחיא: יש אולי דרך אחרת שהיא אולי באמת יותר

ארוכה ולא פשוטה. אולי לשנות את המבחנים עצמם. זאת אומרת,

במקום להפחית את המשקל של המבחן הפסיכומטרי, אולי באמת לדאוג לכך שהוא יותר יותאם מבחינה תרבותית וכולי לאוכלוסייה.

דוד קרצ'מר: הוא מיועד למטרה. הוא אינסטרומנטלי.

סמי סמוחה: הבעיה היא בתפיסה של מה זה להיות משפטן. בחברה

אתה צריך משפטנים שלא רק יהיו מוכשרים אלא שייצגו השקפות עולם שונות, פלחי אוכלוסייה, שיוכלו להבין פלחי אוכלוסייה, שתהיה להם מחויבות. מי אומר שהם צריכים להיות המוכשרים ביותר?

דוד קרצ'מר: אני מסכים אתך לחלוטין.

עאדל מנאע: לא נוכל לפתור כאן את הנושא של הבחינה

הפסיכומטרית ואת הנושא החדש שנפתח כאן, מי חשוב שיהיו משפטנים, ואולי אותו דבר רופאים ועובדי רפואה אחרים ואולי תחומים אחרים – צריך שם שיקול חברתי. זה בהחלט נושא מרתק, אבל בואו ננצל את הדקות האחרונות שנשארו לנו לעניין הזה. אם אין הערות לסעיפים, נעבור לסיכום.

דפנה הקר: אם יש לכם עוד רעיונות, תוכלו להעביר אותם.

דיברנו על עוד תחומים והשאלה אם יש לכם עוד רעיונות שצריך לנסות

לגבש כהצעות אופרטיביות.

אחמד סעדי: ניקח את הנושא של מלגות. כשהייתי

באוניברסיטת חיפה, בתואר ראשון היה לי ממוצע מעל 90, אבל רוב המלגות היו חסומות בפניי ואני זוכר שאת אחת המלגות קיבלתי מגרמניה. תמיד הייתי מופתע, כי מה פתאום הגרמנים ייתנו לי מלגה כזו? אני חושב שכדאי לכלול את זה בסעיף הזה, שהמלגות אינן צריכות לקחת בחשבון קריטריונים כמו שירות צבאי, שמלכתחילה מנפה סטודנטים ערבים.

ראסם תמאיסי: אני מצביע על שלושה סעיפים – 1, 2, 3 – ונחזור

לדיון הזה של ייצוג הולם לעומת מכסות. יש להחליף את זה בחוקים של מכסות. במקום להגיד ייצוג הולם, בסעיף 1, 2 ו-3, כל החוקים האלו צריכים ללכת לפי מכסות.

אני חושב שזה לא יישמע טוב.

עאדל מנאע: זה לא יעבור.

קריאת ביניים: בוא נבחין בין שני הדברים, לא יעבור או דבר רע?

סמי סמוחה: אם לא יעבור, אז בואו נדון על זה. אם הדבר הזה הוא רע, נגיד למה הוא

רע.

קריאת ביניים: זה מחייב לאייש משרות גם כשהמועמדים לא

ראויים בכלל. זו המשמעות של מכסות.

אבל יש אנשים שהם ראויים.

ראסם תמאיסי: באין מכסות, שיהיה ייצוג הולם.

דפנה הקר:

אחמד סעדי: הכל תלוי ברצון הטוב. גם אם תכתוב ייצוג הולם וגם אם תכתוב מכסות, זה תלוי ברצון הטוב, וזה בכלל לא יעבור. אם יש רצון טוב, אפשר לתרגם את זה כמכסות.

קריאת ביניים:

אחמד סעדי:

עאדל מנאע:

השאלה היא אם בכל סעיף וסעיף אנחנו נכנסים להגדרות מדויקות של הכלים והדרכים וכולי, ואם יהיה מכסות או ייצוג הולם למשל. אז סמי יכול לומר שלוקחים את אלה שהם לא מוכשרים וזה לא יעבור וכולי. אבל בסעיף אחר אנחנו מדברים על הכשרה ובסעיף שלישי אנחנו מדברים על כלים אחרים. באף מקום אנחנו לא אומרים שצריך לקחת אנשים שהם לא מתאימים בכלל למשרות. חוץ מזה, לא כל המשרות הם מנכ"לים של משרדי ממשלה. בהרבה מקומות מדובר פשוט בעובדים זוטרים ועובדים בינוניים, כאשר יש אלפי ערבים שמתאימים אלא שפשוט לא לוקחים אותם. זה לא בגלל שיש מחסור בערבים מוכשרים וכולי, שבגלל זה אין כאלה במשרדי הממשלה, אלא בדרך כלל המצב הוא הפוך. יש היום 18 אלף אקדמאים ערבים שכולם הולכים לחינוך ולהוראה ומחפשים עבודה בתחום הזה, מכיוון שזה התחום היחידי בו הם מוצאים עבודה. אני כן מגן על המכסות.

ראסם תמאיסי:

יש סיבה אחת שאני מתנגד למכסות- כי אתה לא יודע מה אחוז הערבים בישראל.

ההבדל הוא בין 16% ל- 17%? אני מדבר על 16%-17%. זה ממש השיקול האחרון. זה שישית האוכלוסייה? אם זה 16% או 17%, זה

עאדל מנאע:

קריאת ביניים:

בוא נדבר על העיקרון. אם עיקרון קביעת המכסות מקובל אז אחר-כך נקבע קריטריונים לקביעת

המכסות.

ראסם תמאיסי:

יצחק רייטר:

אמרתי לך, אני מתנגד למכסות. מתנגד. המכסות לא חייבות להגיע מיד בשלב הראשון לאחוז האוכלוסייה. אולי נגיד שזאת המטרה הסופית.

עאדל מנאע:

סמי סמוחה:

כאשר אתה בא להגדיר דברים בצורה מאוד מדויקת שמאפשרת קפיצת מדרגה, תמיד יש את ההסברים. אם תעשה את זה בתמ"א 35, כאשר אני בא ומגדיר את הדברים באופן של תנו אחוז ככה וככה, אז כמובן שתמיד יש התנגדות למה זה כבר מתחיל להיות מחייב. כל הדבר הזה מחייב ייצוג הולם. לכל אחד יש את הפרשנות שלו, את המקום המתאים וכולי.

עאדל מנאע:

יש אפשרות של הצעת פשרה. אני לא יודע אם היא תתקבל אבל אפשר להשאיר גם את הייצוג ההולם אבל להוסיף לזה "תוך שאיפה שהייצוג ההולם הזה ישקף את משקלם הדמוגרפי של הערבים בישראל, או משקלם הכמותי של הערבים באוכלוסייה", שזה לא קובע בדיוק. תוך שאיפה. למכסות יש התנגדות ואנחנו רוצים להגיע לקונצנזוס.

האלה אספניולי:

או לכתוב מכסות תוך שמירה על קבלת המוכשרים ביותר.

ראסם תמאיסי:

סמי סמוחה:

עאדל מנאע:

האלה אספניולי:

סמי סמוחה:

אני לא רוצה מכסות. רבותיי, מכסות משמעותו גם מדינה דו-לאומית. מה פתאום? אתה הולך רחוק. אתה תראה. ברגע שזה יהיה, אנשים יגידו לך את זה.

דוד קרצ'מר:

המכסות פשוט ישריינו את הסטריאוטיפים הקיימים בחברה הישראלית.

האלה אספניולי:

עאדל מנאע:

זו הסכנה במכסות, שהן מחזקות סטריאוטיפים. לא. אני דווקא מתנגד לעמדה הזאת. אנחנו לא עומדים במצב שבו מחר או בשנה הבאה אנחנו רוצים להגיע למכסה של ששית, 15 אחוז, 16 אחוז וכולי. זה עניין הדרגתי. יש לנו כלים של הכשרה ושל השקעות וכולי במגזר הערבי, כך שנמצא את המוכשרים. אפשר כמובן להוסיף סעיף שהעדפה מתקנת תשאף לכך שהיא תיקח אנשים מוכשרים וכולי.

דוד קרצ'מר:

אם אתה רוצה לקבוע שהערבים בעצם התקדמו בשירות הציבורי ובכל מיני מפעלים אחרים, כך שבסופו של דבר יהיה ייצוג הולם בערך כאחוז של הערבים למדינת ישראל, אין לי בעיה בעניין הזה. אבל אם אתה קובע בהליך קבלת החלטות כבר עכשיו מכסות, שבכל מפעל צריכים לקבל, נניח 15 אחוז ערבים, לזה אני מתנגד.

יצחק רייטר:

אם נגדיר את זה אחרת?
מי אמר שבכל מפעל צריך?

עאדל מנאע:

צריך לומר שתוכנית שוויון ההזדמנויות בתעסוקה תשאף בעשר שנים להגדיל בכל שנה באחוז מסוים, נאמר שני אחוז, את מספר המשרות לערבים. אז אתה יכול בתוך עשר שנים לצמצם את הפערים. אתה לא חייב מראש לקבוע שזה חייב מיד לעמוד על 15 אחוז או 16 אחוז מהאוכלוסייה.

יצחק רייטר:

כאמל ריאן:

אנחנו מדברים על אפליה וכל אלה שיושבים כאן מכירים באפליה- אפליה מבנית, אפליה מוסדית ובכל הדברים. עכשיו באים לומר מה הם הכלים לייצר לשוויון, אז אומרים שאחד הכלים להגיע לשוויון כיעד הוא לנסות לייצר מכסות. מכניסים את הסטריאוטיפים, מכניסים את הדו-לאומי, מכניסים את כל הדברים שלדעתי הם לא רלוונטיים. אני חושב שאם אתה מגדיל את הסיכויים ואת ההשתתפות של הערבים בתוך התהליכים של קבלת החלטות, אפילו הרצון להיפרד ירד.

סמי סמוחה:

לא מדובר כאן על היפרדות.

ראסם תמאיסי:

אי-אפשר לעשות את שני הדברים. מצד אחד להסתייג מהעדפה מתקנת ומצד שני להציע העדפה מתקנת קיצונית. העדפה מתקנת לפי מכסות היא ההעדפה המתקנת הכי קיצונית.

כאמל ריאן:

עאדל הסתייג כי הוא לא מאמין שזה יהיה.

אליעזר דון-יחיא:

לגבי הנושא של מכסות. אני חושב שזה מאוד בעייתי להכניס את המונח של מכסות. אני חושב שייצוג הולם זה בעצם ברוח הזאת, אבל אני חושב שזה נשמע יותר טוב ובאמת המגמה היא אותה מגמה. לגופו של עניין. לדעתי, אם יש מקום למכסות, זה לגבי גופים שקובעים מדיניות. זאת אומרת, לאו דווקא במישור הארצי. יכולה להיות מדיניות מינהלית, עניין של תכנון ובנייה וכולי, וכאן לדעתי בהחלט יש מקום למכסות. מדוע? מכיוון שישנה אוכלוסייה שיש לה צרכים משלה, יש לה אינטרסים משלה וראוי שהיא תיוצג על-פי משקלה היחסי. כאן אני חושב שבהחלט יש מקום למכסות ואני לא יודע אם יש אפשרות להכניס את זה לטקסט הזה.

אני לא חושב שיש מקום לעשות את זה גורף לגבי כל המכסות בכל התחומים.

זה כבר ייצוג.

קריאת ביניים:

אליעזר דון-יחיא:

נכון. זה ייצוג. זה ייצוג יחסי בתחומים של קביעת מדיניות.

ראסם תמאיסי:

אנחנו צריכים להיות עקביים בדעות שלנו, אנחנו צריכים להיות משוכנעים בלבנו שאנחנו יכולים לשכנע את האחרים. אם אנחנו אומרים שאנחנו רוצים שותפות, שוויוניות, אז אין ברירה, לא תגיע לזה בלי קביעת מכסות באופן ברור. אתה יכול לדרג את זה לפי נסיבות, שלבים, לא משנה איך, אבל זה היעד.

כאמל ריאן:

אני אומר שצריך להגיע למכסה.

עאדל מנאע:

בין שתי ההצעות של מכסות ושל ייצוג הולם, האם ההצעה של ייצוג הולם שישאף לשקף את אחוזם הדמוגרפי או

משהו כזה, מקובלת?

האלה אספניולי:

גם אני מסתייגת מהנושא של מכסות. לקבל ערבי רק בגלל שהוא ערבי? שיקבלו אותו בגלל שהוא ערבי מוכשר, כי יש הרבה ערבים מוכשרים. אני הייתי רוצה להוסיף מכסות בתנאי שיהיו מוכשרים. לא לקבל ערבי רק בגלל שהוא ערבי. בשבילי זה אבסורד.

יצחק רייטר:

אני רוצה להעיר לגבי שירות המדינה, איך המנגנון הזה יכול לעבוד, איך המכסה הזו יכולה לעבוד. הרי בכל שנה יש מספר עובדים שפורשים מהמערכת ויש תקנים חדשים שנוספים למערכת. במשרד ממשלתי יש מספר מסוים של תקנים שמאוישים בשנה. אפשר לקבוע שבמסגרת אותו פול של תקנים שמאוישים בשנה מסוימת, יכולה להיות מכסה של משרות שמיועדת לערבים. אף אחד לא אומר שזה יהיה למשרה הזאת והזאת, לא למשרות ספציפיות, אלא לסך כל המשרות. לאותן משרות ימצאו את המועמדים המתאימים. אז אם לא יהיה מהנדס ראשי או מדען ראשי, יהיה עוזר מנכ"ל. זה לא חייב להיות למשרות ספציפיות כשאי שחשש שמישהו שהוא לא מוכשר יתקבל למשרה הזאת. לכן אני לא רואה בעיה.

ראסם תמאיסי:

הצוות שמרכז את העניין הזה יבוא עם נוסח שיכול להיות שיתקבל. אנחנו כרגע לא יכולים להגיע להחלטה.

עאדל מנאע:

הנוסח שלי לא מקובל עליך?

ראסם תמאיסי:

לא. הנוסח שלך הוא מכסות במלים אחרות. כיעד, מושג ייצוג הולם כאחוז באוכלוסייה.

קריאת ביניים:

יש להבטיח מכסות לאוכלוסייה הערבית בכדי להגיע ליעד של ייצוג הולם לאחוזם באוכלוסייה.

עאדל מנאע:

את הניסוח לא נעשה עכשיו בדקות האחרונות שנתרו לנו. ההצעה שלי היא בכל-זאת ברוח מה שאמרת. הייתי אומר,

בהמשך למה שאמר סמי, שלאחר ההקדמה שאומרת מה זה העדפה מתקנת, יש לציין את היעדים או היעד שאנחנו רוצים להגיע אליו עד כך וכך, וגם את הכלים- לעשות הכשרה, להשקיע וכולי, כדי שיהיו מועמדים מוכשרים שיוכלו למלא את התפקיד. אחרי שאומרים את כל המבואות האלה, נכנסים לסעיפים ואומרים שאלה הסעיפים או התחומים שאנחנו רוצים שבהם תהיה העדפה מתקנת. אז למעשה יש לנו מבנה שהולך מהכללים, מן המקרו, אל המיקרו וגם מציג מטרות. כלים ואחר-כך תחומים שאנחנו רוצים לעשות בהם העדפה מתקנת.

ראסם תמאיסי: צריך שלדברים האלה יימצא תרגום תקציבי במשרדי הממשלה.

עאדל מנאע: זה כמעט מובן מאליו. הרי אי-אפשר לבצע את הדברים האלה בלי כסף. זה ברור, אבל לא תמיד זה עניין של כסף. הרבה פעמים זה עניין של קבלת החלטות.

האלה אספניולי: נאמר כאן שסעיף 14 יעבור לייצוג. רציתי גם שינוי בנוסח של סעיף 14. אולי לכתוב את זה בצורה של שינוי כל הקריטריונים. לא רק להכניס כמה כפרים ערביים אלא לפעול לשינוי הקריטריונים לקריטריונים סוציו-אקונומיים. ליצור קריטריונים שיהיו ברורים.

אולי חסר לי דף שיעסוק בשוויון באופן כללי ויש כמה נקודות שבאמת צריך להתייחס אליהן.
עאדל מנאע: אנחנו נועלים את הישיבה הזאת. תודה רבה לכם. אנחנו ניפגש ב- 10 במרץ כשהנושא יהיה קרקעות ובקרום תקבלו מכתב זימון ותדעו מי המרצים האורחים שיופיעו בפנינו.